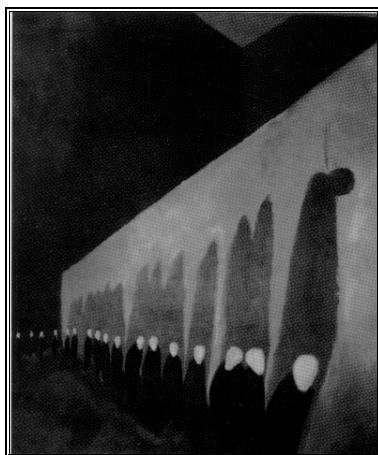

KOVÁCS IMRE
„AZ UTOLSÓ SZÓ JOGÁN”
1951-1953

„Séta” - a szerző festménye nyomán

TARTALOM

Előszó
A pisztoly
A letartóztatás.
A kitérő és a betérő.
A csengőfrász.
Séta.
Gyurika.
Perújrafelvétel.
Bóbiskolás.
Repeta
„Az utolsó szó jogán”
A vándorvas.
Látogatás.
A vagonrakás.
Áthelyezés. I. (1952)
Esőszünet.
A szökés.
Tüske.
A karácsonyi csomag.
Áthelyezés II. (1953)
Zárás és szobagazdák
Nitrohígító.
Szabadulás.
Usu.

PRO MEMORIA
könyvek
1.

A
sorozatot szerkeszti:
GION NÁNDOR

ISBN 963 9032 018
ISSN 1416-3209

©Kovács Imre, 1996
Az illusztrációk a szerző képzőművészeti alkotásainak
reprodukciói.

A szerző fényképét Demián József készítette

1054 Budapest
Széchenyi u. 1. D/ B. 1. 7.
Tel./fax: 153-2176

Budapest, 1996

A Kiadó levele az Olvasóhoz

Kovács Imre festőművész kötetével egy olyan könyvsorozatot indítunk, mely pozitív modellként szolgálhat, főleg a kicsit letargikus fiatal generációnak, de mindazoknak akik keresik helyüket az életben, ám az első nehézségek után elbátortalanodnak...

PRO MEMORIA sorozatunk nyitott bárki előtt, aki könyve révén, melynek megjelentetésében közreműködünk, élettapasztalatát szeretné megosztani embertársaival.

Nagyon érdekesnek tartanánk olyan kéziratokat is, amelyek a határon túli magyarok életét mutatják be: a beilleszkedési problémák áthidalását, az újrakezdésben rejlő erőt és varázst. A vallási, közösségi élet élménye, a család, egy baráti kör összetartása ott, az idegenben, modell értékű lehet. A hétköznapi örömei: a gyereknevelés, a szerelem, a tanulás, a szakmai érvényesülés, a művészi, az üzleti életben elért sikerek stb. megírása hitelesebb, tanulságosabb élményt nyújt, mint egy szépelt, kitalált történet. A családi krónikák, egy magyar közösség, baráti kör bemutatása, fotókkal illusztrált interjúkötet formájában is hasznos lehet.

A '89 utáni magyarországi politikai változások értékelését nem vállaljuk, ehhez történelmi távlat szükségeltetik.

Könyveinket nem csak az anyaországban, hanem az emigrációban élő magyarok közt is terjesztjük.

Kovács Imre emlékező műve ékesen bizonyítja azt, hogy a hétpróbák is megerősíthetik az embert, ha az életnek rejtett - olykor csak a messzi távolból derengő szépségeit keresi ...

Várjuk kézirateit:

ALTERRA Svájci-Magyar Kiadó
1054 Budapest
Széchenyi u. 1. D/B. I. 7.
Tel./Fax: (36-1) 1532176

*A lélek számára nincs feledés. Ezer
esemény bocsáthat fátyolt jelen ön-
tudatunk és lelkünk titkos rovásírá-
sai közé; lehet, hogy ezt a fátyolt föl-
lebbenthetik hasonló események.
Annyi bizonyos, hogy akár le van-
nak fátyolozva, akár le vannak lep-
lezve: ezek a rovások megmaradnak
örökre; egészen úgy, amint a csilla-
gok látszólag eltűnnek a napvilág-
nál, de mindnyájan tudjuk, hogy ez
a világosság csak rájuk húzott fá-
tyol, s csak várják, hogy ezt a fátyolt
ismét föllebbentse az alkonyat.*

Thomas De Quince

Előszó

Az alkony leereszkedett, újra jön a sötétség, fájdalmas emlékeim előfénylenek. Több mint négy évtized telt el a leírt történetek óta. Eleinte nem volt szabad emlékezni és el is akartam felejteni ezeket, így az emlékek kissé megfakultak. Most mégis úgy érzem, nem hallgathatok tovább, mert itt az ideje mindent elmondani, talán ez az utolsó szó lehetősége.

Nem vagyok író, festő vagyok, tehát írói sikerekre nem pályázom, és így a lélek megpróbáltatásait meg sem kíséreltem leírni. Ugyanez oknál fogva kerültem történeteimben a fizikai megtörtetésnek leírását is. Nem szándékoztam az olvasót írásomban felkavaró részletekkel borzongatni, a történetek háttéréből azonban így is elővillannak. A sorokból képek jelennek meg, melyek egy festő látására utalnak, ugyanakkor megmutatnak egy keveset azokból a hétköznapiakból, melyek a néha kibíratatlanul hosszúnak tűnő rabságot jelentették.

Írásomat Anyám emlékének ajánlom, valamint azoknak az anyáknak és feleségeknek, akiknek szeretteit elhurcolták, bebörtönözték és sokszor vissza sem kapták őket.

Köszönettel tartozom feleségemnek, aki visszatérő rémálmaim felüvöltéseit elcsitította és történeteim megírására bízott.

1994 június

Bullaburra

A pisztoly

A pisztolyt bátyám találta a háború után egy tűzifarakásban, amikor a városban dolgozott egy üzletben. Valaki szabadulni akart a fegyvertől és oda dugta. Bátyám hazahozta és mikor elköltözött, rám maradt. Szép kicsi fegyver volt, sötétkékre edzett acéljóság, a hét golyó mint egy ékszer sorakozott a tárban. Évekig ott hányódott papírjaim, könyveim alatt. Megszoktam és elfelejtettem jelenlétét.

A nyári művésztelepet abban az évben a Főiskola Tatabányán szervezte, talán, hogy többet lássunk a munka „hősiességéből”. Ugyanabból az okból szerveztek látogatást az egyik tárnába. Ez alól én kibújtam valami indokkal, valójában nagyon idegenkedtem, hogy mélyen a föld alá leszálljak. Vezetőink nehezteltek ezért reám, de én örültem, hogy megúsztam. Nem láttam a jövőbe, hogy egy év múlva akaratom ellenére, mint rabbányász ugyanott fogok dolgozni.

A művésztelep befejezése után rövidesen megkezdődött a Főiskolán az oktatás. Mivel az ilyen éveleji kezdés rendszerint készülődéssel jár, én is szekrényemben átrendeztem papírjaimat, jegyzeteimet. Mikor a pisztoly a kezem ügyébe akadt, váratlan sugallattól hajtva zsebre tettem és kisétáltam a házból. Csöndes este volt. Elmentem a Rákos-patakig, az egyik hídról, mikor nem jött senki, bedobtam a fegyvert a patakba, és mint aki megszabadult valamitől, hazasétáltam.

Abban az időben statárium volt a fegyverrejtegetőkre. A büntetés kötél általi halál.

Négy nap múlva letartóztattak.

1994 június

Bullaburra

A letartóztatás.

Aznap sokat köhögtem és talán lázam is lehetett, alig vártam már a főiskolán a nap végét, sötét lett, mire hazaértem. Hideg, szeles őszi este volt, 1951. október negyedike.

Sohasem felejttem el, akkor este, vacsorára gombalevest főzött Anyám, amihez kenyeret ettem. Mikor a levest megettem, megkérdeztem Édesanyám, van-e még valami más is. Ő zavartan mondta, nincs. Pedig sült süteményt, de azt másnap akarta a táskámba tenni, hogy a Főiskolán nekem meglepetést és örömet szerezzen vele. Az események azonban másképpen alakultak és mindez elmaradt. Anyámnak később lelkiismeret-furdalása volt a titkolódzás miatt, sokat sírdogált, szenvedett és sohase bocsátotta meg magának, hogy eltitkolta a süteményt. Abban az időben bizony elég szűkösen éltünk, a ház is alig volt fűtve, így mindnyájan korán lefeküdtünk.

Éjfél felé a kapucsengőnk hangja ébresztett fel bennünket. Én izzadtan feküdtem takaróm alatt és nem tudtam elképzelni, ki lehet az. Anyám öltözött fel és ment ki a kerten keresztül a kapuhoz. Rövid idő múlva három civilruhás emberrel jött vissza, akik betódultak szobánkba. Anyám megmutatta nekik ki-kicsoda. Apám akkor már betegeskedett és ágyban maradt, a két fiatal öcsém pedig fel sem ébredt. Mikor Anyám rám mutatott és azt mondta „Ez Imre fiam”, az egyik látogató rászólt: „Öltözzön fel, velünk jön, az a vád maga ellen, hogy valamit rejteget”.

Addigra különben is kiszállt az álom a szememből, sietve kezdtem öltözködni, közben arra gondoltam, az egész valami félreértés lehet. Nem gondoltam én akkor, hogy milyen végzetes ügyben fogok szerepelni.

Mikor felöltöztem, az egyik sötétkék ruhás emberrel elindultunk kifelé. Anyám kétségbeesését azzal nyugtatták, hogy reggelre hazajövök, én is azt gondoltam akkor. Szegény Anyám, majd félév múlva tudta csak meg, hogy élek, addig sokszor elsiratott.

A két ottmaradt férfi házkutatást tartott, még a sötét padlásra is felmentek. Szekrényemből az összes holmijaimat, tanulmányi könyveimet, írásaimat, levelezésemet egy sátorponyvába öntötték, és mint egy nagy batyut vitték el hajnalban, mikor az autó visszament értük.

Mi közben kísérőimmal elértük a két sarokkal odébb várakozó nagy, sötét autót.

Amikor a Thököly-úti rendőrkapitányság előtt elhaladtunk, arra gondoltam talán a belvárosba, a Főkapitányságra visznek. Az autó azonban továbbrohant a kihalt, sötét városon keresztül és hamarosan a Lánchídon ment át, - én egyre bizonytalanabban éreztem magam. Hamarosan megállt a Gyorskocsis utca nagy vaskapuja előtt, ahová behajtott. Kísérőm levitt az alagsorba és egy boltíves, ablaktalan, pincyszerű, fehérre meszelt helységbe beállított, mondván, hogy várjak ott. Ő elment és többé nem láttam. Ahogy ott álldogáltam, benézett egy ávós, durván rám ordított és jót lökött rajtam, hogy álljak a falhoz arccal. Ekkor már bizonyos voltam, hova kerültem.

Mikor újra magamra maradtam a betonozott rideg helységben, egy hordszéket láttam és valami porolóféle rudakon vizes lepedőket, hevedereket. Hirtelen riadtan gondoltam arra, hogy ez valami kínzószoba lehet. Ez a gondolat félelemmel töltött el, valójában sohasem tudtam meg, mi volt ez a helység. Önkéntelenül rövid mellénykabátom külső zsebébe nyúltam, ahol egy főiskolán bentfelejtett ceruzát találtam. Ennek a grafithegyét megroppantottam és hagytam, hogy a zseb sarkába húzódjon a kicsi-kis ceruzahegy, arra gondoltam ha üzeni tudok, legyen mivel.

Azután egy ávós jött értem és a folyosóról nyíló irodafélébe vezetett. Beült egy íróasztal mögé és két ujjával pötyögtetve felvette az adataimat. Én előtte álltam, mikor végzett, odajött és alaposan megmotozott. A ceruzát is megtalálta és elvette, áldottam eszemet. Mindent elvett, még a zsebkendőmet is. Érdekes, hogy megfázásom nyomtalanul eltűnt - vajon ennek milyen oka lehet, talán a nagy lelki megrázkódtatás, a nagy izgalom? Majd a nadrágomat kérte és a sarokvasakat lerángatta egy fogóval. A zsinórt azért vette le, nehogy valami módon arra felakasszam magam. A cipővassal pedig esetleg az ereimet vághatom fel. Mikor ezeket a műveleteket elvégezte, karonfogott, sietve elindultunk fel az emeletre. Amikor a nagy vasrácsos ajtó becsapódott mögöttem, tudtam, hogy én már reggel nem fogok hazamenni.

1994 június
Bullaburra

A kitérő és a betérő.

Amikor a zárka vasajtóját előttem felnyitották, két vaskeretes, betonba ágyazott fapecsen két férfi feküdt takaró nélkül. Az ajtó becsapódott, én leültem az egyik ágy végére. A férfi félrehúzódott, hogy mellé feküdjek, mire megnyugtattam, hogy én nemrég még ágyban feküdtem. Ő csak annyit mondott, itt nem szabad üldögelni éjjel, itt le kell feküdni, erre én mellé dültem. Az ajtó azonban újra nyílt, és az ávós rámripakodott, hogy „nálunk nem cipőstől szokás lefeküdni az ágyba”. Mire én sietve letettem a cipőm az ágynak kinevezett fapecsen mellé. Hamarosan azonban megint nyílt az ajtó, én azt gondoltam, valami hibát követtem el. Azonban csak értem jöttek és elvittek az első kihallgatásra, az idő éjfél után 1-2 óra körül járt.

Reggel lett, mikor visszaérkeztem zárkámba, két társamat természetesen már ébren találtam. Ahogy magunkra maradtunk, óvatos és csendes beszélgetésbe kezdtünk, miközben fel-alá keringtünk a szűk helyen. Ezt a beszélgetést csak az időnként beleső ör szakította meg, vagy az ételosztás, de még inkább a kihallgatásaim, amelyek egyre sűrűsödtek. Naponta kétszer, háromszor is órákra elvittek, éjjel-nappal.

Ha végre hármasban voltunk, beszélgetéseinkből lassan megismertük egymás tragédiáját. Mindkettőnek az arca penészes, zöldes sápadt volt, ami arra vallott, hogy már régen börtönlakók.

A szőke, riadt férfit a határon való átszökésnél fogták el. Nem tudta miért került ide, a nehéz politikai ügyek börtönébe, és aggódva várta a fejleményeket, de már hónapok óta nem történt semmi.

Feltételezték, esetleg engem is megkérdeznek felőlük, ezért abban állapodtunk meg, hogy én nem tudom, miért vannak itt. Csak annyit tudok, hogy a szőke férfi egy határátlépő, tehát „kitérő”, a másik pedig egy „betérő”.

A „betérő” esete igen érdekes volt. Ő, úgy emlékszem, Nagyszalontán született és jogot végzett, amit a háború után fejezett be. Amikor a diktatúra elkezdődött, nyomban elment nyugatra. Ausztriában élt évekig, és erről az életéről színes történeteket mesélt, ami két, sanyargató kihallgatás között valóságos lelki kikapcsolódásnak számított.

Elmondta idekerülésének történetét is. Bécs felé utazott a vonaton, amikor orosz katonák hirtelen rárohantak és elkábították. Már Magyarországon tért magához. Az első kihallgatáskor kiderült, hogy tévedés történt, rossz személyt raboltak haza. Ezután már nem tudtak vele mit kezdeni, betették ebbe a zárkába, már negyedik éve ott ült, soha többé nem szóltak hozzá. Így ő egy „betérő” volt.

Mint ügyvéd remek tanácsokat adott az ügyemben. Mikor aztán a kihallgatás alkalmával ezeket használni kezdtem, nyomozóm tombolt dühében, és én igen nehéz percekkel éltem át. Utóbb mégis csak elértem valami eredményeket, ha ilyen keserves áron is. Pedig hányszor elmondták, hogy ne okoskodjak, hogy különb embereket is megtörtek itt. Ebben biztos voltam.

A „betérő” társam kérésére, amikor együtt voltunk, elfűjtam halkán a legújabb slágereket, elmeséltem a legfrissebb pesti vicceket. Amin a visszafojtott nevetéstől majd megpukkadtunk. Az ávós tisztek biztosan dühöngtek volna, ha megtudják szórakozásainkat. Utóbb azt gondoltam, hogy „betérő” barátom ezeket talán szándékosan csinálta, hogy ezekből mindhárman erőt merítsünk. Hiszen gyakran előfordult, hogy könnyed órák után, igen hamar, újra kínzóim előtt álltam.

Később tudtam meg társaimtól, hogy a Grósz-per idején egy pap volt zárkájukban, aki egész nap imádkozott, ez igen lehangolta és nyomasztotta őket is. Mikor a papot elvitték, egy darabig egyedül voltak, és, arra kérték az Istent, hogy valami fiatal, vidám ember legyen a következő. Azt mondták, az ég meghallgatta kérésüket, mert személyemben olyat kaptak, amire vágytak. Azt beszéltek, hogy amint a zárkába léptem látták rajtam, nem vagyok megijedve, összetörve. Megvallom, magam sem tudom, honnan vettem akkor ezt a lelkiezt.

Amikor kihallgatás-sorozataimnak vége lett, és a jegyzőkönyvet kellemetlen huzavona után aláírtam, „betérő” társam úgy vélte, engem hamarosan elvisznek innen. Tanácsára előre elbúcsúztunk egymástól. Aztán egy éjjel nyílt a vasajtó és szólítottak. Társaim meg sem mozdultak, és én is szó nélkül követtem örömet. Soha többé nem hallottam felőlük.

1994 június
Bullaburra

A csengőfrász.

Akik a budai Gyorskocsis utca ÁVO börtöneit megjárták és túléltek azt, jól emlékeznek erre a jelenségre.

A hosszú folyosó két oldalán voltak a cellák, melyekben a nyomozásra, kihallgatásra őrizetbe vett személyeket tartották. Egészen addig voltak itt, míg ügyüket befejezték és a lezárt jegyzőkönyvekkel, iratokkal, átküldték vádemelésre valamelyik ügyészségre, rendszerint a Markó utcába.

A zárkákban feltehetően többen is voltak, nekem is, azalatt míg ott voltam, két zárkatársam volt, akiket érkezésemkor ott találtam, és mikor elvittek, ott maradtak. Az épület ezen részében dermedt csend uralkodott jóformán egész nap. Úgy emlékszem, valami futószőnyeg volt végig a zárkafolyosón, mely a léptek zaját elnyelte, és csak a nehéz vasajtók nyílását, csukását lehetett hallani.

A folyosó végét egy hatalmas vasrácsajtó zárta el az előtte lévő szűk kis lépcsőháztól, mely felvezetett a kihallgatási irodákba.

A vasrácsajtó mellett kívül egy villanycsengő volt, melyet ha megnyomtak, harsogva berregett.

Valószínűleg minden szint ilyen módon volt berendezve, de képtelen voltam az épület beosztását megismerni.

Ha az ávos katona eljött valakiért, hogy kihallgatásra vigye, hozott valamiféle átvételi papírt, és megnyomta a csengőt. Az előjövő ávos őrnök megmondta, kiért jött, mikor az illetőt előhozták a zárkából és átadták a papírt, megkapta. Ilyen adásvételi formaságok után az ávos katona karonragadta a foglyot. Rohanva elindult vele lépcsőházakon és folyosókon keresztül, melyeket - mint egy labirintust - nehéz volt kiismerni, és vitte a kihallgatási irodák felé. Az irodák folyosója is szőnyegezett volt, a párnázott ajtókon keresztül semmi nesz nem szűrődött ki. A szobák a legfelső emeleten voltak, a rácsos ablakaik a Kacsá utcára néztek. A kihallgatás alatt, az asztalnál ülő tiszt válla felett, látni lehetett a túlsó oldalon a bérházak gangját, ahol szép napsütéses időben szőnyeget ráztak a háziasszonyok, vagy a korlátnak dőlve tereferéltek. Az irodából az átadás után a katona elment. Kezdődhetett a kihallgatás.

Mikor a kihallgatásnak vége lett, jött a katona és karonragadva, rohanva, újra elindultunk a tekervényes úton vissza a vasrácsos ajtóhoz, ahol a csengőberregés után megjelenő őrnök átadta foglyát.

Ez a csengő jobbára a délelőtti órákban szólt, de nem ritkán éjjel is, mert ez a malom éjjel-nappal, ünnep- és hétköznapi egyformán örölt.

Amikor a zárkában meghallottuk a csengőt, vártuk, kiért jönnek. Az ajtócsapódások adták tudtul, hogy máshonnan visznek valakit. Azután lehet újra várni a csengőberregést, amikor értem jönnek. Ha megint nem engem visznek, akkor az ember a szorongástól egyre türelmetlenebb lesz, míg végre valóban érte jönnek, hogy essünk túl a napi szenvedésen.

Amikor a kihallgatás-sorozat - mely éjjel-nappal tartott - befejeződött, és a jegyzőkönyvet aláíratatták, hirtelen minden abbamaradt. Mivel azonban bármikor kezdődhetett minden előlről, ezért a csengő szólásakor mindig félelem fogott el. Ez a napok múlásával alig csökkent. Néha még éjjel félálomban is füleltem a csengő hangjára. Míg egy éjszakai csengőszó után végre nyílt a vasajtó és értem jöttek, de nem kihallgatásra vittek, hanem az udvarra, ahol egy kis, ponyvás teherautó állt és benne ülve megláttam két főiskolai kollégámat, akiket még a nyár

végén tartóztattak le. Nem szólhattunk egy szót sem, csak néztük egymást. A teherautó elindult a Markó felé és ezzel lezárult rabéletem első, de legnehezebb fejezete.

A hatvanas évek elején a budai Fő utcába költöztünk, utam gyakran vitt a Kacsá utcán keresztül, ahol az élet úgy folyt, mint ahogy egy évtizeddel azelőtt én láttam a komor épület felső, rácsos ablakaiból.

Tudtam, hogy a csengők még szólnak és foglyaikkal rohannak őreik.

Vajon meddig fognak szólni ezek a csengők és hívni az áldozataikat? ...

1994 június

Bullaburra

Séta.

Alig emlékezünk rá, mikor kis kezünket felnyújtottuk szüleinknek, és azok vittek minket sétálni. Arra már emlékezünk, mikor a mi kezünkben nyugodott egy kis kéz és úgy mentünk sétára. Felejthetetlen séták kedveseinkkel! Sétálni fényes utakon és mintha zenét hallgatnánk, nézegetni kirakatokat. Őszi avarban, téli hóban, virágzó tavaszi kertek között, andalgó séta.

Séta, séta! - kiáltja egy durva hang, visszhangzik az épület. A rabok sétáltatásának ideje. Zárkaajtók reteszei csattognak, a vasgangan kopogó léptek, csoszogások. Ez a köztörvényesek sétája, mikor visszajönnek, hamarosan csend lesz, majd újra harsan a kiáltás „szigorú-örizetese, séta!”, melyet megint az előbbihez hasonló zajok követnek.

Zárkám ajtaja nyílik és én kilépek az ajtó mellé. A falhoz állok, cipőm orrát és orromat a falhoz nyomom, de ha lehet lopva gyorsan oldalt nézek, ez hozzátartozik a napi élményekhez. Ez már nem az ÁVO, itt a Markóban nem rúgják meg a bokát és nem lökik a fejet a falhoz. Pillanat alatt felmérem a változásokat, az eltávozottakat és újonnan érkezetteket. Azután vezényszóra elkezdenek a sorok kigyózni lefelé minden irányból az udvar ajtajához.

Jókai regényhőse a Kufsteinben nem tartott ígényt a sétára. If várának börtönlakója nem jutott ehhez a luxushoz. Van Gogh remek képet festett a sétáról, tehát mindenképpen érdekes téma.

Amikor mi, „szigorú-örizetese” leérkeztünk az udvarra, ott már várakozik jó néhány dobtáras géppisztollyal felszerelt fegyőr. Nagyon kell ránk vigyázni és tőlünk félni. Pedig mindenki rossz bőrben van, sápadt, sovány és lázadásra senki sem gondol, annál inkább a közelgő tárgyalásra. Itt van az egyetlen lehetőség néhány jelet adni, vagy észrevétlenül odasúgni valami fontosat annak, akivel ügyünk közös. Megállítani, eltéríteni sorsunk dübörgő, kegyetlen kerekét nem tudjuk, de megpróbáljuk a néhány váltott szóval majd erejét csökkenteni. Két körben állunk fel, a belső kör ellenkező irányba forog. Ez nem séta, hanem egy hajszojt rohanás, érthetetlen, hogy a fegyőrök miért hajszoznak bele ebbe a rohanásba. A végén, amikor megállunk, szinte kábult lesz mindenki a kerengéstől. Azonban, ha a rohanás közben szembejön a másik körben valaki, akinek szólunk kell, gyorsan és óvatosan kell megtenni, mikor az ő nem figyel. A bátrabbak, egy-egy óvatlan pillanatban, átlépnek a másik körbe társuk mögé és tarkójába suttogják mondanivalójukat. Néha a fegyőr inti, hogy ne másszon úgy a másikra és nem érti miért megy a nyakára újra meg újra.

Én is szerettem volna néhány szót szólni D.-vel, akivel együtt jártunk az Iparművészeti Főiskolára. Tudtam azonban, hogy ő és barátai rendkívül fontos dolgokban váltanak szavakat. Az első tárgyalás előtt D. végre oda tudott szólni egy mondatot. Hetek óta vártam ezt, felkészültem rá, így a következő fordulónál elhangzott az én válaszom. Újabb forduló és újabb kérdés, még egy forduló és egy válasz, aztán semmi több. A spártaiak dicsérhettek volna lakonikus beszédünkért. A sétának közben vége lett, újra ott állunk a falnál zihálva, mint a mezőről hazaszaladt jószág, ki várja az ölbe engedését. Jöhet a másnapi séta új élményekkel.

Egy téli nap hajnalán olyan korán vittek sétára, hogy még sötét és köd volt, kicsit havazott is. A homályt reflektorok fénye törte meg. Őrzőink is kevesebben voltak valamiért és talán csendesebbek is a szokottnál.

Néztem az elgyötört arcokat, a hajlott hátakat, a fázósan összehúzódó embereket. A reflektorok fénye testüket felvetítette a körülöttünk levő falakra, lehajtott fejeik árnyékához a fény sugara kötélszerű árnyékot mutatott a nyakrész fölé. Elborzasztott a látvány, mintha a sorsok

árnyékát mutatná a fal, „mene, tekel, ufaszin”. („Megszámláltatott, megméretett, könnyűnek találtatott.”)

Akkor eszembe jutott, hogy 1951. Karácsony napja van.

A rorétára hívó harang szava ide nem hatolt be, de talán nem szabad szólnia sem.

Vajon a Megváltó megszületik-e?

1994 május

Bullaburra

*„Séta“
tempera*

Gyurika.

Karácsony után hosszú ideig egyedül voltam zárkámban. Egy nap azonban egy fiatal fiút hoztak be hozzám. Bizonyára mindenütt nagyon tele lehettek a cellák, hogy énhozzám rakták be. Vékonydongájú, tizenöt-tizenhat éves fiú volt, szőke, bodros haja homlokába hullt. Rendkívül ijedt volt. Lassan megtudtam mi a bűne. Valahol az Angyalföldön lakott és barátaival beverték egy csemegebolt kirakatát, a résen keresztül a csokoládékat kiszedték és megették. A rendőrség hamar elfogta őket és rövid kihallgatás után áttették a fiúkat a Markó utcába tárgyalásra. Az egész ügy olyan nevetséges volt, hogy tulajdonképpen néhány nyaklevessel el lehetett volna intézni.

Az időközben bennem kifejlődő jogi érzékemmel hasznos tanácsokat igyekeztem adni Gyurikának és ezt jól a fejébe kalapáltam, többször elmondatva vele. Biztos voltam benne, ha megfogadja tanácsaimat a tárgyalása eredményes lesz, sőt azt is megjósoltam, hogy szabadon engedik.

Mindezek fejében azt kértem Gyurikától, hogy ha kiszabadul, keresse fel családomat Zuglóban és mondja meg nekik, hogy élek, jól vagyok és itt vagyok a Markóban, ne aggódjanak, hiszen három hónapja semmi hírt nem tudtam adni magamról.

Másnap korán reggel mégegyszer elláttam a fiút tanácsaimmal, hamarosan szólították és elvitték a tárgyalásra. Tárgyalása igen rövid ideig tartott és mikor visszajött örömmel újságolta, hogy tanácsaim beváltak, elejtették a vádat és szabadlábra helyezték őket. Gyurika nagyon boldog volt, én is vele együtt örültem a sikernek. Mikor megnyugodtunk, emlékeztettem őt ígéretére, hogy szabadulása után felkeresi családomat, a címet többször is elismételtettem vele és a rövid üzenetet is. Ezután már nem sok időnk maradt, mert jött érte az őr, Gyurika vette a felöltőjét és kísétált a fegyőrrel.

Sok-sok idő múlva tudtam meg, hogy Gyurika mégsem ment el szüleimhez és azok bizonytalanságát, szenvedését további három hónappal megtoldotta.

Gyurika azóta felnőtt férfi lett és talán szavatartó emberré vált.

1994 június
Bullaburra

Perújrafelvétel.

Márk evangéliuma

14. fejezet, 55-59. vers

55. A főpapok pedig és az egész tanács bizonytságot keresnek vala Jézus ellen, hogy megölhessék őt, de nem találják vala.

56. Mert sokan tesznek vala ugyan hamis tanúbizonytságot ellene, de a bizonyágtételek nem valának megegyezők.

57. És némelyek fölkelének és hamis tanúbizonytságot tőnek ellene.

59. De még így sem vala egyező az ő bizonyágtételük.

A számolatlan időben 1951 vége 1952 eleje lehetett, amikor egy este zárkámba hoztak egy fiatalembert. Keményszárú fényes csizmát, fekete kordnadrágot, szűk, sötét kabátot és nyakkendő nélküli, begombolt fehér inget viselt, olyan volt mint Veres Péter parasztíró és minister jelmeze.

Szép vonású arcában meglepő volt első fogainak hiánya. Elmondta, hogy a márianosztrai börtönből hozták be a Markóba tárgyalásra, mivel ügyvédje kierőltette perének újrafelvételét.

Sándor egy dunántúli községben született és élt. A háború utolsó idejében, mint leventét, kivezényelték néhány más falubeli fiúval egy közeli kőbányához „üldözötteket” őrizni egy éjszakára. A háború után valaki bosszúból feljelentette, és a tárgyaláson azzal vádolták, hogy ő és társai azon az éjszakán lelőttek embereket a foglyok közül. Az ítéletben életfogytiglani fegyházra kapott, és találkozásunkkor már néhány éve a márianosztrai börtönben töltötte idejét. Mint okos, ügyes és szorgalmas fiatalember valami műhelymunkát végzett és már beleszokott a rabéletbe, amikor ügyvédje biztatására belement az újratárgyalásba.

Sándor megtestesítője volt a jól gazdálkodó, eszes, magyar földművesnek. Két napot töltöttünk együtt, ezalatt szeretettel beszélt elmúlt élete kertészeti munkáiról, metszésről, oltásról, nemesítésről és a gazdaságról.

Faggatásomra indulat nélkül elmesélte, hogy fogait a kihallgatásokkor verték ki, akkor elmondta megkínóztatását. Megdöbbenésem tovább nőtt, mikor szégyenlősen megmutatta nemiszervét, melyen múlhatatlanul látszott a sok átszúrás nyoma.

Ártatlansága tudatában nagyon bízott abban, hogy az igazság ezúttal kiderül, és ha meghurcolva, megkínózva is, de megszabadul, én is hittem akkor ezt.

A tárgyalás reggelén Sándor derűsen és magabiztosan ment el az örrel. Amikor kora délután visszahozták, egy rettenetesen összetört, megváltozott ember volt.

Zaklatottan mesélte el, hogy az egész tárgyalóterem tele volt ordító emberekkel, akik a halálos ítéletét követelték. Soha nem látott emberek tanúskodtak ellene, nem létező dolgokat mondván. A bíróság előző ítéletét elvetette, és kötél általi halálra ítélte.

Sándor akkor, ott nekem, halálba menése előtt megesküdött, hogy soha, senkit nem bántott és teljesen ártatlan. Biztos, hogy esküje abban a nehéz órában igaz volt.

Még este átvitték a Gyűjtőfogházba.

Most már tudom, miért civil ruhájában hozták el Márianosztráról - rabruhában ugyanis nem akasztanak.

Végzete tehát előre el volt készítve.

Nem hiszem, hogy kegyelmet kapott, csak a Jóisten kegyelme maradt vele.

Az 1970-es évek elején emigrációs sorsunk Sydneyben hozott össze H. Gy.-vel, egy autóban vitt valaki munkába bennünket. H. Gy. nagyfejű, vézna kis ember volt, rózsaszínű bőre olyan, mint egy újszülött egéré, és olyan átlátszónak tűnt teste, mint egy csupasz verébfiókáé.

A nagy háború gépezetének sem kellett satnyasága. Valahogy végiglapította a nehéz éveket. A háború után, mikor a bűnöst kereső perek megindultak, elmondása szerint gyakran és szívesen vett részt, sőt tanúskodott ezeken a tárgyalásokon.

Megjelent előttem H. Gy., amint rikácsolva hadonászik hasonló társaival követelve a halálos ítéletet. Talán éppen ez a szerencsétlen magyar parasztfiú állt előttük. Feszítsd meg őt! Feszítsd meg őt!

A bírák pedig Pilátusként mossák kezeiket.

A látomás bibliai, Újszövetségi.

1994 június

Bullaburra

Bóbiskolás.

Ülök a hokedlin, szemeimet alig bírom nyitva tartani, a délutáni csend az épületben álmosítóan hat. Az állandó fel-alásétálást abbahagytam. Különben is a cipőm talpa közepén kilyukadt a néhány lépés ide-oda forgásban, a több mint százötven nap alatt. Zoknijaim is elrohadtak, bedobtam a vécébe, nadrágzsebeimet téptem ki, azt csavartam lábaim fejére. A foszlányokká rongyolódott alsónadrág is a zoknik sorsára jutott. Hónapok óta nem fürödtem. Ha a vécét lehúzzom, a rohanó víz az egyetlen tisztálkodási lehetőségem.

Ülök a hokedlin és bóbiskolni kezdek. Ágyon nem szabad ülni, talán kényelemnek tartják a szalmazsákon ülést. A hokedli, nem tudom, hogy került ide, de jó, hogy itt van, azon lehet üldögelni. Régi tákolmány, bizonyára több évtizedes. A felsőrész egy deszkája lejár, és annak végébe valaha leleményes rabok lukakat fűrtak. Ebbe szorították a „gambit”, a tűzkövet és az, egy kicsi zsilettpenge darabbal megpöccintve, rálövelte a szikrát egy cipőkrémmel itatott vattára, amely izzani kezdett. Így gyújtottak rá a cigarettára, amelyet a nedves cipőtalpukra tapadt cigarettavégekből szedtek össze és sodortak. Így játszották ki a régi rabok a szabályt és az öröket. Régi, szép idők! Ez az operettbe illő rabság elmúlt, a rabok gondja nagyobb, mint hogy az őrzőket kijátsszák egy cigarettáért. Mi az ügyészekkel és a bírakkal szeretnénk megküzdeni, de ez olyan reménytelennek látszik.

Ülök a hokedlin és most már majdnem elalszom, pedig tilos napközben aludni, - hogyisne, ez nem nyaraló. Ülök és nézem a „cirklit”, ami a nagy vasajtón a kéttenyérsnyi ételbeadó felett van. A „cirkli” vagy kukucskáló, köralakú, apró lyukakból áll, olyanféle, mint a tézstaszűrő, kívül egy elfordítható vaslemez van, melyet, ha elfordítanak, be lehet tekinteni, nézni, hogy a rab hogyanunatkozik. Volt egy félszemű, öreg fegyőrünk, ő soha nem nézegetett be. Azt mondják, egy cigány - bosszúból a sok zaklatásért - egy alkalommal egy darab dróttal a lyukon keresztül kiszúrta a szemét. Most nem nézeget, félti a megmaradtat.

Ülök a hokedlin, nem merek elaludni, tudom, hogy jön a fegyőr. Cipőjére posztó papucsot húz és így hangtalanul jön a vastrepnin, hogy megleljen, de ott a gomb. A gombot egy cérnára kötöttem, melyet a bélésemből húztam ki. Kis, hegyes szalmazsállal a lyukon kinyúlva a cirkli-lemezt félretologattam, majd a cérnát az egyik lyukon kitoltam, mikor a lemezt visszaengedtem, az megszorította a cérnát, melynek a végén a gomb függ. Most, ha valaki a lemezhez nyúl, félrehúzza, a gomb leesik.

Ülök a hokedlin, küzdöm az álomosságommal, majd elalszom, mikor a leesett gomb halk kettýenése figyelmeztet. Nézem a cirklit, látom a lyukakon beszűrődő fényt, néz az ór befelé, és én nézem őt rendületlenül. Majd újra sötét a cirkli, visszaengedem a lemezt.

Visszaszorítom a cérnát a gombbal.

Visszaülök a hokedlira, lehet bóbiskolni.

1994 május
Bullaburra

Repeta

Zárkám a Markó utcai börtön három szárnya közül a középsőben volt és a bal soron az utolsó. Egyik oldalon volt csak rabszomszédom, ahonnan alig hallottam zajokat. Valakik valahol néha ütögették a gőzfűtés csöveit, de miután sem az, sem a hallgatók a Morse-jeleket nem ismerték, így azok reagálás nélkül elhaltak, mint a rádióteleszkópok földről küldött üzenetei az űrben. Az is lehet azonban, hogy a gyakran kikapcsolt fűtés kihűlő csövei okozták a kopogó hangot, sokszor volt éjszaka hideg, takaró meg nem volt.

Cellám másik oldalát öles fal választotta el a törvényszéki épülettől. Beszélték, hogy valamikor elszánt rabok a falat kibontották, és a kis résen átbújva a törvényszék épületében elrejtőztek, reggel pedig a népek közé vegyülve eltávoztak. Azóta a törvényszék melletti zárkákban éjjel is ég a villany. Eleinte furcsa volt, de később megszoktam és nem zavart, így legalább hamarabb észrevettem a poloskákat, melyek a hideg idő dacára tekintélyes mennyiségben jelentek meg éjszakánként. Hál' Isten, valami oknál fogva én nem szenvedtem a poloskák csípésétől, de mások éjszakáit igen elronthatták.

Ajtómon az ételbeadó egyik sarkába gombostűfej nagyságú lyukat piszkáltam, melyen át kilehettem. Miután zárkám utolsó volt a sorban, így nem sok élményem volt, és csak a túloldalon lévő 2-3 zárkát figyelhettem. Hónapok múlva erről leszoktam, mert az állandó kukucskálástól a bal szemem megerőltettem. Valójában alig volt esemény, amit érdemes volt nézni, de hát a magány és elszigeteltség sok mindenre ráviszi az embert.

Az ételosztásnál is hozzám érkeztek többnyire utoljára. Ezek az ételek rendkívül nyomorúságosak voltak. Minden reggel feketekávé volt, ami a rabok mendemondája szerint égetett kenyérből készült, lehet, hogy volt ebben némi igazság, mert elég furcsa íze volt. A kávéhoz adták ki a napi kenyéradagunkat, ami 10 deka lehetett, ezt nyomban megettem, bár igen lassan aprókat csipkedtem le, és azt sokáig majszoltam, mert erre az élvezetre másnapig kellett újra várni. Délben vízben főtt káposzta, marharépa, krumpli volt, zsírt talán még vegyileg sem lehetett volna abban kimutatni. Egy-egy hagymadarabkát találni nagy örömet okozott. Ritkán csomóba tapadt tésztát is kaptunk, de ez már ünnepinek számított. Húst sohasem kaptam. Este változatlanul hasonlót adtak. Mindent megettem és mindig éhes voltam. Sokat gondoltam jó ételekre, sőt, éjjel gyakran álmodtam ilyeneket. Utóbb megtudtam, hogy akik többedmagukkal voltak együtt, gyakran „főztek”. Mindenki elmesélte családja vagy volt vendéglője finom ételeit.

Valamikor 1952 elején, még a télben, egy este paradicsomos krumplit adtak, ez egyike az elfogadható ételeknek. Mikor az adagomat megettem, meghallottam, hogy ajtóm előtt halkan beszélgetnek. Kilestem az említett kis lyukon, és láttam, hogy a két házimunkás rab fehér vászonruhájában a hatalmas fazék mellett állva beszélget a fegyőrrel. Rövid idő múlva nyílt az ételbeadó kicsi ajtó és kérték a csajkám, újabb adagot kaptam. Nagy volt az örömöm és sietve ettem meg. Kívül tovább folyt a duruzsoló beszélgetés, aztán újra megnyílt a kisablak, és hihetetlen, harmadszorra teljesen telemerték a maradékkal a csajkám, azután a nagy fazekat elhúzva elmentek. Ekkor már nem sietve, hanem szépen, kényelmesen eszegettem meg a máig is felejthetetlen paradicsomos krumplit. Azon az éjszakán végre nem fáztam és mélyen aludtam.

1994 május
Bullaburra

„Az utolsó szó jogán”

Az első tárgyaláson huszonegyen álltunk bíráink előtt. A vád: A Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló összeesküvés. A vádirat felolvasásakor hallottam először, hogy mivel vádolnak bennünket. Sokáig alig emlékeztem a részletekre, annyira megzavartak társaim súlyos ítéletei, legmegrázóbb a két halálos ítélet volt. A négy, kirendelt védő alig próbált valamit elérni, inkább az ügyésszel értettek egyet, amikor a javító célzatról példálóztak. Szerepem a perben igen csekély volt, amit az ítélet is mutatott, három és fél év.

Napokba telt míg zárkában magamhoz tértem a megrázkódtatástól.

Késő ősz volt, 1951 vége.

Miután mindnyájan fellebbeztünk ítéleteink ellen, várható volt újabb tárgyalásunk. Hónapok teltek-múltak, és én a várakozásban lassan-lassan felidéztem az ellenem felhozott vádak és az ítélet részleteit. Szünet nélkül ez járt az eszemben, és megpróbáltam megcáfolni, enyhíteni, különösen, hogy láttam védőügyvédeinkre mennyire nem számíthatok. Mikor végre minden lehetőséget végiggondolva, fejemben összeállt az egész, nap mint nap ezt ismétелgettem.

Hónapok múltával, egy napon a fegyőr egy vékony, kis papírmásolaton beadta a feljebbviteli tárgyalásra szóló idézést. Azt mondta, hogy olvassam el, aztán visszajön és elviszi, de elfelejthette, mert nem jött a papírért, én pedig bélyegnagyságnyra összehajtva zsebembe rejtettem az első és egyetlen írásos dokumentumot. Az idézés végén ez állt: „A vádlottak elővezetése a tárgyalásra nem kötelező.”

Akkor már ügyünkből csak hárman kerengtünk a napi sétánál, a többieket súlyos ítélet miatt valahová máshová vitték. A tárgyalás reggelén csak hármunkat vitt a csukott rabszállító át a Fő utcai Legfelsőbb Bíróság épületébe Budára. A többieknek nem adatott meg, hogy személyesen is védekezhessenek.

A tárgyalás zárt volt.

Az egész lefolytatása gépiesen zajlott. A kirendelt védők tessék-lássék szóltak és az egész színjáték gyorsan közeledett a végéhez. Az ítélethozatal előtt a jelenlevő vádlottak „Az utolsó szó jogán” védekezhettek.

Elöttem B. Laci szólhatott, de szegény, az izgalomtól olyan sírásba tört ki, hogy képtelen volt valamit is szólni, így leültették. Rettenetesen megzavart a jelenet, utána én következtem.

A hivatalból kirendelt négy ügyvéd közül az egyik, akit sohasem láttam eddig és aki négy vádlottat védett, védelmemre előzőleg a következő mondatot mondta: „Kovács Imre vádlott részére irgalmas ítéletet kérek.” Ez volt az egész védőbeszéd. Amikor felálltam és összeszedtem magam, hirtelen sugallattól az ügyvéd mondatához kapcsolódva kezdtem a beszédem. Azt mondtam: „Nem irgalmas, hanem igazságos ítéletet kérek.” Azután igen röviden elmondtam azt, amire zárkában hónapokig készültem.

Ezekután a bíróság visszavonult ítélethozatalra.

Amikor visszajöttek, újra elhangzottak a rettenetes ítéletek, egyedül csak az én büntetésem mérsékeltek.

Két és fél éves ítéletem „jogerőre” emelkedett.

Ennyit értem el az utolsó szó jogán, bujkáló reményem azonban a szabadulásról végleg elszállt.

Sorsomba beletörődve néztem szembe az elkövetkező idővel, melyet abban a pillanatban végtelennek éreztem, 912 nap.

És Isten halottá tette száz évre, aztán megkérdezte tőle:

- Mióta vagy itt?

- Egy napja, vagy a napnak csak egy része óta - felelte.

Korán II. 261.

1994 június

Bullaburra

A vándorvas.

Egy-két héttel a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítélete után, egy korai reggel nyílt a zárkaajtóm és levezettek a földszintre, ahol már heten álltak kettős sorban. B. Bandi társam is közöttük. A két sor között a betonon hosszú lánc feküdt. Bilincset raktak kezeinkre, és a mellettünk lévő párral egy rövid láncsal összekapcsoltak, melynek közepén egy karika volt. Ezeken a karikákon végigfűzték a földről felvett láncot, és a két végét lelakatolták, a kulcsot a rangidős fegyőr zsebrevágta. Így senki sem szaladhatott el valami ötlettől hajtva, mert mind a nyolcan össze voltunk fűzve. Ez a „vándorvas”.

Hallottam még, hogy nagyobb börtönökben - pl. a szegedi Csillagbörtönben - még használták a fegyelmi vasat, ami két, igen nehéz lábbilincsből állt. Rákovácsolták a lábra, a két bilincset súlyos lánc kötötte össze, ami a járást igen megnehezítette, ezért a rab egy zsineggel kissé felemelve tartotta a láncot, hogy lépni tudjon. A nadrág és a hosszú vászongatyája kétoldalt gombolós volt, úgy lehetett levenni. Egészében barbár, középkori dolog volt, elsősorban azonban szökést megkísérlőknél alkalmazták.

A ránkfűzött vándorvas is elég ügyetlen, csörömpölő felszerelés volt, de ki gondolt erre, örömmel sugdostuk egymásnak, hogy munkatáborba visznek, sőt azt is hallottuk, Veszprémbe. Személyi dolgainkat egy zsákba szórták, de senki nem akarta vinni a nehéz zsákot, pedig némelyik csak néhány hete került be, végül is bennem volt a legtöbb lelkierő, és én cipeltem.

Jött a csukott rabomobil, és a láncok miatt kissé ügyetlenül felkapaszkodtunk. A Kelenföldi pályaudvar jegypénztárának csarnokában az egyik sarokba tereltek őreink, és egyikük elment a jegyeket intézni. Bevonulásunk a csörgő láncokkal feltűnést és riadalmat keltett, talán legtöbben arra is gondolhattak, hogy valami veszélyes bűnözők vagyunk, azért láncoltak így össze. A vonaton is folytatódott ez a pánikkeltés, mikor a kupé egy részét számunkra kiürítették. Mi azonban nem törődtünk a riadt, fürkésző tekintetekkel, boldogok voltunk, hogy utazunk, és a fegyház mögöttünk maradt, a hónapok nyomorúságos várakozásával. Fegyőreink nagylelkűek voltak és megengedték, hogy akinek van cigarettája, rágyújthat. A zsákban való kotorászás után előkerültek a cigaretták. Én is elfogadtam egyet, és nagy füstölésbe kezdtünk, igaz én utóbb ezt megbántam, mert le voltam gyengülve, és kábult lettem a szokatlan dohányzástól.

Így utaztunk nagy beszélgetések közepette Veszprémig.

Őreink itt tájékozatlanok voltak, és a helyiek útbaigazítására elindultunk a városi börtön felé. Gyönyörű, tavaszi nap volt, vasárnap dél körül. Ahogy az állomást elhagytuk, hamar beértünk a városka központjába. A népek az utcán sétálgattak a szép időben, vasárnapra öltözöttek, talán templomból jövet. Mi a járdák mellett az úttesten vonultunk csörgő láncainkkal. A kisváros álmos, korzózó délelőttjébe látványunkkal alaposan belegázoltunk, mindenki minket nézett és ijedten sügtak össze. Látványos menetelésünk közben elértük a börtönt.

Ott ácsorogtunk kapujában, míg őreink a kapusokkal tárgyaltak. Hamar kiderült, hogy bár a veszprémi igazgatáshoz fogunk tartozni, de az új Műegyetem építkezéséhez hoztak bennünket. Ezek után újra végigcsörömpöltünk a főutcán, még egyszer feltűnést keltve.

Lassan azonban a sűrűn lakott részt elhagytuk, és szép, kertes házak között haladva megláttuk a nagy építkezést.

A szögesdrót kerítés kapujában kísérőink átadtak bennünket. Ők elmentek, minket pedig elvezettek a hatalmas barakkokhoz, ahol már kétszáznál is több rab nyüzsgött.

A nagy szobákban négyszintes, emeletes ágyak álltak, le-föl mászkáló rabokkal, főleg fiatalokkal. Nagy lárma és zaj volt. Bandival hátul, az alsó szinten találtunk két ágyat egymás mellett, amit nyomban elfoglaltunk.

Így kezdődött változatos, veszprémi, munkatábori életem.

1994 május

Bullaburra

Látogatás.

Húsvét közeledett, tavasz volt, gyönyörű tavasz, 1952.

A külső őrség kapujával szemben a régi, veszprémi temető nagy fái mind virágba borultak.

Egy héttel az ünnepek előtt vártam az engedélyezett első látogatómat. Családom fél évig semmit sem tudott rólam, utóbb tudtam meg, hogy már régen halottnak hittek. Ostoba szomszédok, vigasztalás ürügyén, halálom lehetőségét bizonygatták Anyámnak. Az engedélyezett első levelezőlapon csak nagyon röviden írtam nekik, úgy emlékszem 12 mondatot lehetett írni. Szeretteimnek csak a látogatás időpontját írtam meg, és kértem, hogy talán valamelyik testvérem jöjjön először az utazást kitapasztalni.

A lap másik oldalára néhány szót írtam annak, aki akkor még nagyon fontos volt számomra, kértem Anyámat, hogy azt neki juttassák el. Ma is jól emlékszem erre a néhány sorra: „Klárikám, itt bent az ember gondolkodása, jelleme megváltozhat, de az érzelmei aligha. Nekünk itt bent nincs más reményünk, mint a kintiek hűségében való bizakodás”.

Végre elérkezett az első látogatási vasárnap. Leírhatatlanul izgatott volt mindenki. Már kora reggeltől lázas tisztálkodás folyt. A barakkudvar egyik sarkában, mely a külső kapura nézett, nagy volt a tolongás, oda lehetett látni a kapunál gyülekező látogatókra. A távolság azonban olyan nagy volt, hogy nem lehetett felismerni az arcokat, csak legfeljebb találgatni. Én képtelen voltam a tömegben bárkit is a családomból megtalálni. Ez feszültséggel és aggodalommal töltött el, ami mindaddig tartott, míg végre nevemet olvasták, és beálltam a sorba, melyet a látogatás helyére vezettek. A látogatás, vagy ahogy itt, bent nevezték a „beszélő”, a szabadban zajlott le. Aznap az idő is nagyon szép volt.

A mintegy kéttucat rabot, akiknek látogatója érkezett, kikísérték a belső udvarból a munkahely egyik szögesdrótból font kerítéséhez, és attól egy méter távolságra felállították őket, szigorúan megparancsolva, hogy nem szabad közelebb menni. Az őrség pedig mögöttünk sorakozott.

A külső kerítés kapujától a látogatókat beengedték ahhoz a kerítéshez, melynek túlsó oldalán mi várakoztunk.

A közeledő csoportban hirtelen megpillantottam Anyámat, amint riadtan, szinte tipegve közeledett a rabokat vizsgálva, engem keresve. Amikor eléem ért, szóltam, hogy nehogy tovább menjen. Bár külsőm megváltozott, mégis felismert, nem sírt, csak remegett és nem tudott szólni.

Én, többé nem törődve a szigorú paranccsal, odaléptem a kerítéshez és a szögesdróton átnyújtva a karjaimat, annyi idő után végre megöleltem és megcsókoltam Anyámat. Az elmúlt fél év várákoszásai, fájdalmai akkor csaptak a legmagasabbra. Foghattam őt, láttam és meg-simogathattam megviselt arcát, a fél év alatt megfehéredett haját. Ő láthatta rajtam a fél éves zárka színét, kopaszra nyírt fejem, orrom alatt a nagy bajuszt.

Az örök zavartan fordultak el. Mindezt látva a többi rab is követte példámat, ettől kezdve a „beszélő” előre meghatározott, rideg szabályai elvesztek, és az egész feloldódott egy különös harmóniává.

Mikor végre megindultságunkon túljutottunk és elkezdtünk beszélgetni, Anyám elmondta az elmúlt fél év otthoni eseményeit. Majd megkérdezte, meddig leszek rab. Ahogy megmondtam a két és fél évet, akkor majdnem sírva fakadt szegény, de azután erőt vett magán. Vártam, hogy Anyám közben elmondja, mi történt azzal az üzenettel, melyet el kellett juttatnia. Hiába

vártam, míg végül az időnk vége felé szorongva megkérdeztem. Mire az én drága Anyám csak ennyit mondott: „Húsvétkor lesz az eljegyzése valakivel. Kisfiam, próbáld elfelejteni.” Én egy pillanatig úgy éreztem valami összeroppant, és rám omlanak a vele töltött idők, de nem mutattam és nem szóltam semmit, mert akkor már annyi minden ért, annyi mindent láttam, hogy erősnek, edzettnek éreztem magam. Tudtam, mindent ki kell bírjak. Másról kezdtünk beszélni egészen a látogatás végéig.

Az őrök hamarosan figyelmeztettek, hogy vége a beszélőnek.

Mégegyszer megöleltem és megcsókoltam Anyámat, aki nem engedte át senkinek a családban az első látogatást, Ő akarta látni először a sokszor elsiratott, elveszettnek hitt fiát.

Ahogy kísértek visszafelé, integettem végig, míg egy barakk végleg eltakarta.

1994 június

Bullaburra

A vagonrakás.

Szombat délután tifusztáptást kapott mindenki, még az őreink is. Lehet, valami baj történt valahol. A baloldali mellizomba kaptuk, kissé a váll irányába. A fecskendő és a tű akkora volt, hogy egy lónak lehetett volna alkalmas. Közben kiosztották a tiszta vászon alsó fehérneműket, és az oltás dacára valami ünnepi hangulat uralkodott, talán a sok tiszta ing okozta és a szép, nyári este.

Másnap reggel mindenki nagy fájdalmaokról panaszkodott a bal karban és a mell táján, mindnyájunknak igen megdagadt az oldala, de hát vasárnap volt és lehetett pihenni.

Reggeli után azonban bejöttek az örök a barakkba, és hívták a vagonrakodó brigádot, mert valami befutott a veszprémi pályaudvarra, és a vagonok pedig nem állhattak fölöslegesen egy napot sem, mert akkor az építkezés költségeit terhelte volna a „fekbér”. A vagonrakók azonban az oltás miatt megmakacsolták magukat, mondván, hogy ők egész héten csinálják, menjenek olyanok, akik máskor úgysem mennek. Végül is a malterkeverőkre esett a választás, így mi hatan elindultunk a várakozó teherautóhoz.

Eleinte minden jónak indult. Az örök azt mondták, egy vagon cementet kell teherautókra rakni és ez nem hangzott ijesztően, annak ellenére, hogy bal oldalunk nem sok jóval bízott.

Az úton, ahogy a teherautón ültünk a szép, napsütéses reggelben, tiszta ingjeinkben, jó kedv fogott el mindenkit. Integettünk a lányoknak és a fiatal nőknek, dacára annak, hogy azok mind ijedten fordultak el. Ezt később is tapasztaltam, mikor helyzetünk itt, az új parancsnokunk alatt megváltozott és kivívta a fogászatot a sürgős esetekre a városi rendelőbe. Én is jelentkeztem, hogy az ÁVO kihallgatáson meglazult fogaimat szedjék ki. Itt, a rendelőben is várakoztak fiatal lányok, akikkel a fegyőr megértő cinkosságával szerettünk volna beszélgetni, de azok szólni sem mertek. Sokszor gondoltam arra, hogy a rabruha milyen riasztó lehetett.

Mikor a teherpályaudvarra értünk, megdöbbenve láttuk, hogy nem egy, hanem három vagon vár kirakodásra, ami hatunk számára igen nagy mennyiség volt. Az akkori parancsnokunk, aki egy kis gonosz ember volt, vigyorogva mondta, hogy az ebédünket majd kiküldi, és ő az első teherautó fuvarral elment.

Elkezdtek a rakodást, az idő szép volt, tiszta ingét tehát mindenki féltette, így levetettük. Ketten lendítették fel vállra a zsák cementet, és négyen sietve hordtuk egy keskeny pallón a teherautóra, de még kész sem voltunk egy rakodással már ott állt a másik teherautó. Megállás nem volt, időnként egymást váltogattuk a feladókkal. Már az első zsák cement, amikor lecsúsztatam, lesodorta vállamról a bőrt. Még vérzett is, úgyhogy a következőt már a csípőmön vittem, de ez csak egy darabig ment, aztán visszavettem magamra az inget, és a többiek is így tettek.

Az idő múlásával egyre szürkébbek lettünk a cementportól és az izzadságtól, mely kezdett rántapadni, a hajunkba ragadni. Aztán dél lett, az ebédet azonban nem küldték ki, és a teherautók szünet nélkül jöttek. Hangtalanul dolgoztunk, és kezdtünk egy kissé kábultan ide-oda szaladni. Jó, hogy a keskeny pallóról egyikünk sem lépett le.

Késő délután lett, mire befejeztük és az utolsó megrakott teherautóra, a cementzsákok tetejére másztunk. Mindnyájan olyan szürkék voltunk, mint a cement. Integetni senkinek sem volt kedve többé.

A táborban az elmaradt ebédünket sem kaptuk meg. Meleg víz sem volt, mert az otthon-maradtak egész nap mostak, fürödtek. Hideg vízben fürödtünk és próbáltuk a cementet kimosni hajunkból.

A tifusz oltás nyoma nekünk elmúlt, a többiek azonban még napokig panaszkodtak fájdalomról.

Négy évtized után, ha cementtel dolgozom házam körül, gyakran eszembe jut cement-rakódásunk keserves története.

1994 június
Bullaburra

Áthelyezés. I. (1952)

A mindent elárasztó nyári fény megtört a villasor nagy fáin, és azok mély árnyékba borították az utcát, mely a kerítés túlsó oldalán húzódott Ott, a kerítésen kívül az emberek, mint valószerűtlen, távoli világ lényei hangtalanul jártak-keltek, lépteik zaját elnyelte a távolság. Járásukon, mozdulataikon érezni lehetett a pompás nyár kábulatát.

Itt, a szögesdrót kerítésen belül azonban mintha a hirtelen valóra váló szállingózó hírek a nyár kedvességét elfűjták volna.

Mert tényleg szép volt a nyár, és itt elviselhető volt az élet, ahol a tábor őrei olyanok voltak, hogy végre újra embernek kezdtük érezni magunkat. Láttuk ugyan, hogy az új veszprémi Műegyetem építése vége felé jár és ittlétünk befejeződik. Mégis, mikor elkezdődött a tábor feloszlata, mindenkit váratlanul ért. Azon a csendes, vasárnapi, késő délután hirtelen megjelentek néhányan az örök közül és felolvasták mintegy két tucat embernek a nevét, köztük az enyémet is. Majd elhangzott a szokásos mondat: „Minden cuccukkal sorakozó!” Búcsúzásra alig maradt idő, mindez néhány perc alatt zajlott le. B. Bandi, akivel nagyon megszerettük egymást, hiszen közös ügyben voltunk elítélve, egyik oldalamról ölelt könnyező szemekkel, a másik oldalamon gróf Cs. Manó ölelt igazi sírás közepette. Nekem azonban nem volt időm meghatódni, mert jött a teherautó, és a többszöri átszámolás után felkapaszkodtunk rá, aztán a beálló sötétedésben elindultunk ismeretlen célunk felé.

Elhagyott, sötét országúton vitt a teherautó bennünket órákig, míg végre éjfél körül megérkeztünk egy nappali fényben úszó, kivilágított táborhoz. A tatabányai szénmező 16-os akna munkatábora volt. Hatalmas területén rengeteg barakk ragyogott fehéren a reflektorok fényében. A hosszadalmas átvételi formaságok után egy kísérő elvezetett bennünket a szállásunkra, figyelmeztetve, hogy késő van, és ott már az előzőek, kik nappal dolgoztak, alszanak. A teremszerű hálóhelységben, az ágyak zömén már valóban aludtak ezek az emberek. A reflektorok bevilágító, erős fényében kerestük meg ágyainkat, és a napi izgalmak után igyekeztünk elaludni.

Első, mély álmomból egy érintés riasztott fel, és mikor szemem kinyitottam, egy hihetetlenül óriás férfit láttam a furcsa fényekben felém hajolni. Bozontos hajának fűrtjei homlokába hullottak, tekintete zavarodott elmére utalt.

Ujját szájára téve csendre intett. Fogatlan szájából gurgulázó torokhang tört elő. Az ijesztő látvány ígézetében nem értettem mit akar. Míg végre a mellettem lévő ágyon alvó Veszprémből velem érkezett H. Frigyes is felébredt és az óriást felismerve összeölelkeztek. Frici úgynevezett „pankrációs” birkózó volt, a sport világában kedves személyét mindenki ismerte. Az óriás pedig „Trummel”, a harmincas évek híres nehézsúlyú ökölvívója, aki Európában, Amerikában és Ausztráliában sikert sikerre halmozott. Aztán ez a könnyű siker elszédítette és elzüllött. A rengeteg ütés a nők által bálványozott szép, férfi arcát eltorzította és értelmét is elhomályosította. Beszéde értelmetlen dadogássá vált.

Máig is rejtély, honnan tudta meg, ki közölte vele Frici ékezését, akit sietve keresett fel, csak éppen az ágyat tévesztette el, így szerzett nekem egy életre szóló, emlékezetes ijedséget.

Mint később megtudtam, Trummel nem járt le a bányába, hanem a tábort tisztántartó személyekhez tartozott. A hatalmas férfi kedves, gyerekes lénye úgy a rabok, mint az örök között egyaránt nagy szeretetnek örvendett.

Több, mint tizenöt év után láttam újra Trummelt az Aréna út és a Thököly út sarkán lévő hatalmas csapszékben, a kiüresedett poharakat gyűjtötte össze a csaposnak, egy-egy italra lesve.

1990. szeptember

Bullaburra

Esőszünet.

Az október csodálatosan szép volt. A táj olyan színekben pompázott, hogy a szem szinte káprázva gyönyörködött a ragyogó színekben.

A november azonban meghozta a rossz időt. Az alacsonyan szálló felhők már napok óta sietve kergették egymást, de az eső még nem eredt meg. A gomolygó köd észrevétlenül egyre sűrűbbé vált, és a nyirkos ködszítalást felváltotta a csendes eső.

A munka aznap kelletlenül indult és mindenki csak az esőt várta ki, hogy az minél előbb befejeződjön. Az örök aggódtak a sűrűsödő köd miatt, mert már csak néhány méterre lehetett ellátni. Egyikük végre megütötte a munka megállását jelző síndarabot, és a rabok ázottan, sárosan siettek a dombtetőn álló egyik raktáráépülethez, mely már jó ideje üresen állt.

A megszámlálás után némán furakodtunk be az egyetlen ajtón, ami a hodályszerű épület oldalán nyílt. A durva deszkákból összeszegeelt ajtó inkább illett volna egy ólra, vagy istállóra. A helyiségbe csak némi fény szűrődött be a két vaskeretes ablakon, melyeket a por és piszok még jobban elhomályosított.

Rövidesen mindenki elhelyezkedett, különösen a falak mentén ültek le sietve, vagy heveredtek le, bár a kitéglázott padló nem nyújtott semmi kényelmet. Néhányan enni kezdtek valamit, amit talán az adagjukból tettek félre. Legtöbben azonban cigarettára gyújtottak, és a zsúfolt helységben a füst elnyomta a vizes darócruhák nehéz szagát. A homályos helységet sűrű füst ülte meg, és a beszélgetés élénken folyt.

Valakik a fáradhatatlan fiatalok közül, elkezdtek fenékre verést játszani. Egyszerű, ősi szórakozás ez, a férfiközösségekben, katonák, parasztok között mindig akadnak, akik elkezdik. Hamarosan nagy csoport tolongott a helység közepén, és egyre többen ütöttek a lehajló fenékre, de a híres ütőket gyorsan fel lehetett ismerni ütésük erejéről, és hiába torlódtak eléjük gyorsan a többiek, hogy megzavarják a találgatót. Így folyt a játék váltakozva, nagy ujjongások közepette már jó ideje.

A fegyőrök, egy kivételével, felmentek az építkezési irodába pihenni. Az egyetlen ör, aki az ajtóban ácsorgott, szép szál magas ember volt, domború mellkassal, széles vállakkal. Arcán a sasorr alatt tömött bajusz díszelgett, tekintete mindig villogó. Háromszáz évvel ezelőtt bizonyára végvári vitéz lett volna. Most azonban szürke egyenruhát, tányérsapkát és géppisztolyt viselt.

Sokáig, messziről, sóvárogva nézte a játékot, míg végül belevegyült a tömegbe, mely sietve adott helyet neki. Rövid várakozás után, az éppen lehajló rab fenékre csapott szilaj erővel. Az ütés valóban tekintélyes volt. A felegyenesedő rab vizsgálódva nézett körül, és az áruló tekintetek megmutatták neki, ki volt az ütés gazdája. Amikor rámutatott, a rabok süketítő ujjongásba törtek ki. A fegyőr körülnézett, majd válláról leakasztva a géppisztolyt, egy kedves, nyírségi parasztfiú kezébe nyomta, aki riadt tisztelettel, félve tartotta maga előtt. A felügyelő hátul felhajtván a köpenyét lehajlított a rab ölében fekvő izzadt sapkába.

Ami ezután következett az hasonlított egy kivégzéshez. Jöttek sietve a híres nagy ütők, akik már rég elunták a játékot. Hatalmas ütések zúdultak a felügyelő fenékre, és még ha eltalálta is, hogy ki ütött, azt játékosan letagadták és nagy láрма közepette újra és újra visszahajtották őt. A levegő megforrósodott és furcsa feszültséggel lett teli. Valami elfojtott indulatok és sérelmek kezdtek a titkolt mélységekből felszínre törni. A helyzet egyre inkább kezdett kellemetlenné válni. Néhányan úgy érezték, jó lenne, ha az egész játék abbamaradna. A

felügyelő becsületére legyen mondva jól bírta, amíg végül is megunta és felegyenesedve, köpenyét elrendezve visszakérte fegyverét.

Ezzel aztán a játéknak is végérvényesen vége lett, és a tömeg szétoszolva húzódott vissza előző helyére.

Az újra megindult beszélgetés csendes duruzsolásban folyt, majd lassan az is elhalt. Az egyre sötétebb helységben a darócruhas alakok úgy kuporogtak, mint sok-sok zsák krumpli. Az eső szünet nélkül esett. A sötét helységben csend lett, csak hátul dalolt halkán valaki egy egyhangú paraszténeket, csak annyira, mint amikor valaki egy húron penget egy dalt és dallama az eső kopogásával egybefolyt.

1990 június

Bullaburra

*„Önarckép darócban”
ceruzarajz*

A szökés.

„Pajtás, ha kikapjuk a téli darócruhát, elmegyek” - mondta Attila, miközben vászonból zacskószerű hatalmas zsebeket varrt az eljövendő darócruha számára. Ugyanis Attila szenvedélyes dohányos volt, és szökése előtt ezeket a zsebeket akarta feltölteni cigarettával. Számára az étel hiánya kevesebbet jelentett, mint a cigarettát nélkülözni a szökés alatt.

Attila tehát véglegesen elszánta magát a szökésre.

Abban az időben a tatabányai 16-os akna melletti építkezési rabtábor lakói voltunk. Attilához, ki nálam jóval idősebb volt, rövid ideig tartó, kedves, rabtársi barátság kötött. Furcsa külleme és viharos múltja nagyon érdekes volt számomra. Alacsony termetét kacszázó léptekkel irányította, nagy, kerek fejéből kidülldő szemei élénk, ravasz tekintettel figyelték környezetét. Attila a két világháború között számtalanszor áthágta a törvényt, és ezért néhányszor börtönnel fizetett. A negyvenes években azonban élete lehiggadt, és munkával cserélte fel az addigi zavaros életét. Rekedtes hangján elmondott történetei hallatlanul izgalmasak voltak, közvetlen előadása szinte meglevenítette számomra az addig ismeretlen alvilágot. Sokat kesergett azon a négy éven, amit a tiltott határátlépés kísérlete miatt kapott, és többször elmondta mennyi bünt csinálhatott volna a múltban, ekkora büntetésért. Nagyon bízott abban, hogy második kísérlete sikerrel fog járni és elhagyja az országot.

Az ősz csodálatosan szép volt, igazi vénasszonyok nyara. A fák leveleinek színei szinte észrevétlenül fordultak zöldből pirosba. A nappalok még az elmúlt nyarat idézték, de az éjszakák már borzongató hűvösek voltak. A jó idő miatt egyre késett a téli ruha kiadása. A hideg éjszakák miatt várta egyre türelmetlenebbül Attila a meleg ruhát. Terve az volt, ha megszökik, mindig csak éjjel megy a határ felé, nappal pedig rejtőzködik.

A táborból minden reggel egy ponyvával fedett teherautó vitt át bennünket Síkvölgybe, ahol egy barakktábor építettünk a 13-as akna majdani rab szénbányászai számára. Az akna domboldalát faragtuk le és a kitermelt köveket, talajt, közvetlenül a domb mellé hordtuk, ott elterítettük, és az így nyert sík területen kezdtek épülni a barakkok. A munka meglehetősen gyorsan haladt, mert a civil építésvezetők félelemtől hajtva mindent megtettek a határidőre való befejezésért.

Attilával kettesben dolgoztunk egy új barakk alapjának feltöltésén. A nap jó részét együtt töltöttük a még lakatlan, ajtó, ablak nélküli rideg épületben. Itt közölte velem, hogy nem egyedül távozik, hanem két másik rabbal. Az egyik Misi, az arisztokratikus megjelenésű csepeli vagány, a másik pedig „Csoki”, egy angyalföldi cigány ökölvívó. Misi jó megjelenésű, nyugodt fiú volt, ellentétben az izgága, dadogó, örökké orrát szívogató Csokival. Mindkettő rendelkezett bátorsággal, elszántsággal és körültekintéssel. Attila tehát, megítélésem szerint, jó társakra talált.

Akkor már egyre kevesebbet beszélgettünk egymással, mindkettőnkben nőtt a feszültség, én magamban nagyon éreztem ezt, de Attilán nem látszott és ő sem mondta.

Az egyre türelmetlenebbül várt darócruha végre megérkezett és kiosztották.

Azután két-három nap telt el. Engem az egyre növekvő idegesség szinte megnémított. Míg végre egy reggel Attila felejthetetlen rekedt hangján halkán mondta: „Ma elmegyek”.

Az építkezést végző mintegy hatvan rabot mindössze három fegyőr őrizte. Egy fent a dombtetőn, egy rendszerint a feltöltött sík szélén, a harmadik pedig az épületek között kószált.

Amikor az ebédszünetet jelző síndarabot kalapáccsal megütötték, az épületek közepén lévő kis térségre gyülekeztünk. Itt megszámláltak bennünket, és ha ez rendben volt, akkor megkezdődött az ebédosztás. Ekkorra a dombról lejött az őr, valamint a másik is a sík széléről, mert ők is a mi kondérunkból étkeztek.

Aznap tészta volt. Az egyik felügyelő, az állandó mókacéltábla Csokinak a maradékból még egy nagy adagot adatott, amit az sietve falt be.

Mellettem Attila lassan ette ebédjét, majd felállt és szó nélkül elment a vízzel telt csilletartályhoz, itt kimosta csajkáját, megfordult és egy magas téglarakás mögött eltűnt örökre.

Az ebédidő eltelte után dobogó szívvel mentem vissza folytatni munkámat. Majd jó idő múlva, mikor már láttam, máshol is tanakodnak a hiányzók miatt, én is szóltam csoportvezető rabtársamnak, hogy hol van a munkatársam, ezt az alibim miatt tettem. Ő riadtan szaladt és jelentette az egyik fegyőrnek, de már akkorra teljes zavar lett. Másodszor is megütötték a síndarabot, és mi újra összegyűltünk. A fegyőrök sietős számolás után megállapították a hiányt, majd egyikük velünk maradt ránk vigyázni, a másik kettő pedig dühösen eliramodott a szökés feltételezett irányába. A munka persze aznap már nem folytatódott. Nemsokára a két fegyőr is visszaérkezett, de csak Attila tisztára mosott csajkáját és Csoki tornacipős lábnyomát találták.

Este néhány rangosabb fegyőr összevissza kutatta Attila ágyát, eredmény nélkül. Engem faggattak, de én csak a vállamat vonogattam.

Éjszaka sokáig nem tudtam elaludni, a reflektor bevilágító fényében a mellettem lévő üres ágyat néztem, Attila rekedt hangját hallottam magamban és őreá gondoltam, aki megy társaival az éjszakában az igazi szabadulás felé.

1990 március
Bullaburra

Tüske.

Attila szökése után egy ideig ágya üresen maradt, és én nagyon éreztem Attila hiányát.

Egy napon azonban újak érkeztek a hiányt pótolni, és egy kedves, örökké mosolygó kis ember pakolt le a mellettem lévő ágyra. Bemutatkozott, de én ma sem emlékszem igazi nevére, csak arra, ahogy mindnyájan hívtuk: „Tüske”. Nem tudom, hol szedte fel ezt a nevet, de eggyé vált vele - nemcsak a rabok, hanem az örök is így szólították.

Alacsony, izmos ember volt. Bizonyára valami fehéreneműs csomagban magasnyakú, sötét garbóingeket kapott, és azokat hordta a rabruhához. Határátlépés kísérlete miatt éveket kapott, és az első időket a börtönben kezdte. Valami oknál fogva nem akarták kiengedni a munkatáborba, akárhogy kérte is. Végül rendkívüli lépésre szánta magát, valahonnan cipővasakat és bakancsszegeket szerzett. Azokat lenyelte, kórházba vitték, szerencséjére semmi baja nem lett. Mikor újra megismételte ezt, valami törött zsiletpengékkel, elszántságát látva végül is kivitték munkára. Aki látta ezt az okos, mosolygó fiút, alig tételezett fel róla ennyi elszántságot. Pedig a későbbiek folyamán, ahogy megismertem, láttam, hogy egy igen erős, bátor valaki, aki nem retten meg a kockázattól és veszélytől.

Rengeteg története volt a háború utolsó idejéből. Ő ugyanis a magyar hadsereg ejtőernyős alakulatához tartozott, amíg az létezett. Mint ilyen, néhány izgalmas, szerencsétlen bevetésen is résztvett és csak ügyességének, szerencséjének köszönhetette, hogy mindig megmenekült. Pest körülvétele előtt Vecsés táján harcoltak ahol szovjet páncélosokat lőttek ki páncélöklővel, hallatlanul izgalmas körülmények között. Később a Dunántúlon megsebesült, és egy kórházvonattal nyugatra került, ahonnan csak a háború után jött haza. Kár, hogy a háborút követő évtizedekben ezeket a magyar történeteket megírni nem lehetett, így ezek a hősiességek a magyar hadviselés története számára talán örökre elvesztek.

Egymás mellett fekvé az ágyon mesélte ezeket az epizódokat sok-sok mulatságos közbeszúrással tarkítva, sokszor talán már éjjel is lehetett, mikor abbahagyta. A körülöttünk lévőkhöz gyakran morogtak, hogy aludjunk már végre, és bizony némelyik vidám történetnél hangtalan nevetés rázott bennünket, aminek a felettünk lévőkhöz nem örülhettek.

Tüske kőműves volt, hamarosan brigádot szervezett itt, a barakktábor építésénél igen jól vitte a vezetést és munkát.

Nem mindig volt szerencsénk.

Egyszer egy hatalmas, nehéz gőzgép érkezett az építkezésre, azonban a telep végén a frissen töltött talajban megakadt a nehéz masina. Ez már a munkaidő vége felé lehetett, és szólt az építésvezető Tüskének, hogy megfelelő óramennyiségért kiemelnénk-e. Mi, bár későre járt, nyomban nekiálltunk, mert azt hittük, hamar eredményt érünk el. A kezdeti próbálkozás azonban nem járt sikerrel, és csak másnap reggel folytathattuk a munkát, addigra azonban a gép tovább süllyedt a hetes esőtől fölázott talajban. Próbáltuk körülásni, de mennél jobban bolygattuk, annál inkább süllyedt és egész féloldalt dült, mint egy süllyedő hajó. Egész nap küszködünk vele, mindnyájan nyakig sárosak voltunk. Este eredménytelenül hagytuk abba a munkát, hogy másnap újra folytatjuk. Következő nap is rengeteget bajlódunk vele, pallóutakat rögtönöztünk és estefelé, nézőink nagy üdvívalgása és a gőzgép sípolása közben a szörnyeteg kimászott a sárból. Az építésvezetők látták küszködésünket, és így azt megfelelően elszámolták.

Amikor az ajkai építkezéshez jelentkeztem, Tüske helytelenítette döntésemet. Ő ugyanis az alakuló bányászcsoporthoz akart maradni. A távozásnál fájó szívvel búcsúztam el tőle, mert igen megszerettem. Arra gondoltam, hogy talán sohasem látom többé kedves, mosolygó arcát, hunyorgó szemét.

Nem így történt.

Amikor Ajkáról szabadultam, és már jó né hány hónapja otthon voltam, egy nap levelet kaptam Tüskétől, hogy Budapesten a Magdolna Baleseti Kórházban fekszik, már mint szabad ember. Nyomban felkerestem, jókedvűen fogadott, mert már túl volt a veszélyen. Ugyanis egy bányaozlásnál megsérült a gerince.

Emlegettük az együtt eltöltött napokat és újra nagyokat nevettünk. Megbeszéltük, hogy ha lehet, fogunk még találkozni.

Az 1956-os forradalom szele bizonyára Nyugatra sodorta. Többé nem hallottam róla.

1994 június

Bullaburra

A karácsonyi csomag.

Az ötvenes években szerte az országban, mint ahogy húznak a vándormadár csapatok, úgy vonultak munkatáborról munkatáborra az akkori rendszer számkivetettjei, a közmunkára ítélt politikai rabok.

Az 1952-es év vége a tatabányai szénmű síkvölgyi 13-as aknájánál ért. Kora ősztől építettük az utánunk jövő rab szénbányászok számára a barakktábor. Egy-egy földszintes épület 200 rabot fogadhatott magába. Emlékezetem szerint körülbelül egy tucat ilyen szállást emeltünk sietve. A falak téglából, a teteje pedig betonlapokból készült. A hónapok múlva utánunk odakerültek mesélték később, hogy a tavasz beálltával a betonlapok mind leomlottak, mert fagyban lettek öntve. Igaz, addigra már a rabszállítás is megapadt.

Akkor azonban még a Karácsonyt vártuk az egyik elsőnek elkészült épületben, mely olyan nedves volt, hogy a falakról, a mennyezetről gyöngyözve állandóan csepegett a víz, és a nedvesség homályos penészt rakott mindenre. Este, a munka végeztével a hatalmas vaskályhát izzásig fűtöttük a közeli tárna szénével. Ez tovább fokozta a gőzt a helységben, amely amúgy is örökké tele volt száradó ruhadarabokkal, tavaszig ki nem száradó daróckabátokkal, ázott kapcákkal, facsarni való bakancsokkal. Az örökké párás ablakon soha nem lehetett kilátni, igaz, a dombtetőn álló felvonó szüntelen forgó kerekén kívül csak a szögesdrót kerítést lehetett volna látni.

Mégis, a sanyarú körülmények között minden ki nagyon várta a Karácsonyt. Ilyenkor kaphatta mindenki az évi egy, engedélyezett csomagot családjától. Ebben a nagyon várt csomagban nem a tartalom volt a döntő, hanem az a láthatatlan kapocs, amelyet az otthoniakkal. Mert ugyan mi lehetett ebben a kilós csomagban? Hazai készítésű sütemény, egyszerű gyümölcs, alma vagy körte. A cukrászsütemény és a déligyümölcs küldése tilos volt. Különben is legjobban a kockacukornak örült mindenki, mert azt lehetett legtovábbra beosztani. Nagy ritkán az ilyen csomagok némelyike szaloncukrot is tartalmazott, melynek papírjaiból leleményes rabok díszítést csináltak. Állt is a hatalmas terem közepén egy szegényes karácsonyfa. Ma is emlékszem a kis fácskára és a nyomorúságos környezetére.

Én is nagyon-nagyon vártam a csomagot, amely csak nem jött. Pedig tudtam, Anyám időben adta fel.

Két nappal Karácsony előtt a barakk másik oldalából átjött Kovács István, kezeiben kis csomagjával, melyet akkor kapott. Elmondta, hogy valami fegyelmi vétség miatt csomagletiltása van, de véletlenül mégis bejutott a csomagja. Hamarosan kiderült, hogy az ő büntetését tévedésből az én kartonomra vezethették be, így az én csomagomat visszaküldték a feladónak.

Hiába kínált István a csomagjából, és mások is, szerényen elhárítottam. Nekem akkor nem csemegére volt szükségem, hanem Anyám szeretetére, mely abból a kis keménypapír dobozból áradt volna felém. Feküdtem az éjszaka sötétjében, néztem a felettem levő ágy sodronyának mintáit, és gyermekkorom emlékei között szipogva nyeltem férfikönyveimet.

A tévedést később kijavították, de én örökké látom magamban Anyám kétségbeesését, mikor a kis csomagot postásunk visszavitte.

1990 február
Bullaburra

Áthelyezés II. (1953)

Tulajdonképpen már Karácsony óta mindnyájan éreztük, helyzetünk egyre bizonytalanabbá válik. A jövőendő rab szénbányászok számára emelt barakktábor építkezése befejeződött. Egyik felépült barakkba bezárva az ágyon fekve, ágyszélen üldögélve, vagy fel-alá ténferegve töltöttük az időt. Volt alkalom a teremszerű barakkszoba túlsó végében lévőket is felfedezni, megismerni. A napi posta kiosztása csak rövid időre törte meg az egyre terpeszkedő unalmat, mely lassan átváltott ideges várakozássá. Egyre többször tört ki heves veszekedés, ez néha verekedésig fajult. Volt gondjuk a „szobagazdáknak” ezeket elsimítani és az örök előtt eltitkolni, hogy büntetést a verekedők elkerüljék.

Február vége felé járt, de a tél még szokatlanul keményen tartotta magát, gyakori havazással.

Az emberek nagy része abban reménykedett és arra várt, hogy a 13-as szénbánya mielőbb átszerveződik a rabok számára, ezért ők ott maradtak. Ez az igen nehéz és veszélyes bányász munka némi előnyökkel kecsegtetett. Én azonban már tapasztaltam, amikor a 16-os aknában lent dolgoztam, hogy ezek az előnyök nem érnek semmit, amikor hihetetlen rossz munkakörülmények között kellett a munkát végezni. A tárnákba leküldött raboknak nagy része ugyanis értelmiségi volt, előtte fizikai munkát nem végzett, abban gyakorlatuk nem volt. Így aztán szinte napirenden voltak a súlyos balesetek, a rabok suttogó híradója szerint hetente egy halálos baleset is előfordult. (Milyen jó lenne ennek egyszer utánanézni, vajon mennyi igazság van ebben, mert ezt is a kivégzettek névsorához lehetne írni.)

Semmiképpen nem akartam a bányában dolgozni, és erre váratlanul adódott megoldás. Egy délelőtt a fegyőrök felolvasták, hogy aki az ajkai alumíniumkohászat építkezéséhez akar jelentkezni, azt áthelyezik oda. Én, és körülbelül tizenöt társam sietve jelentkezünk. Úgy tájékoztattak, hogy rövidesen elvisznek.

Valóban, már másnap este nagy ajtócsapkodás és csendparancsolás után, felolvasták a névsort, közte az én nevemet is. Újra a szokásos kapkodó készülődés, mert percekben belül kint kellett sorakozni. Búcsúzásra alig maradt idő. Ruháimat magamra kaptam, csajkám, kanalam és néhány száradó fehérneműm bedobáltam egy kis vászonzacskóba, és már igyekeztem kifelé.

Visszamaradt társaim közül sokan helytelenítették lépésemet, különösen közöttük a legkedvesebb rabtársam „Tüske”, sajnos azonban a későbbi események engem igazoltak, amennyiben a bányásztól igyekeztem szabadulni.

A jelentkezőket azután felvezették az irodákhoz és raktárakhoz. Itt sorba állítottak, és az őrparancsnok, valamint a raktárvezető végig mustrált bennünket. Rajtam igen jó, új, meleg darócruha volt, melyet valami cserélgetéssel, talán cigarettáért (mert az volt a valuta) szereztem. Rólam és társaimról mind levettették a valamire való öltözékeket, és igen silányakat adtak helyette, valószínű raktárkészletük nivója miatt. Majd ezután az épületek elé tereltek az országút mellé a buszra várni, ami majd a vasúthoz visz. Ezek az épületek és a megálló helye magas dombon voltak. Azokban a napokban tombolta ki magát a tél vége. Esti órákban, mikor minket felkísértek, már igen erős szél fújt, és ez orkánná fokozódott, vadul hordta a havat. A megállóban semmi épület nem volt, és mi mind összebújtunk, hogy valami védelmet nyerjünk, most éreztük meg igazán a leszedett, jó ruháink hiányát. Soha életemben nem fáztam ennyire és akkor úgy éreztem, ezt nem lehet kibírni. A busz pedig egyre késett. Az örök felváltva beszaladtak az éjjeliőr kicsi helységébe melegedni, de mi ott álltunk egy csomóban, behavazva, dermedten, mire a busz nagysokára megérkezett.

A vonaton a kupé egy részét kiürítették számunkra, és az egyébként talán hideg vagon most kellemesen melegnek hatott. Felügyelőink valószínűleg sajnáltak bennünket, mert igen barátságos beszélgetés indult meg. Egy „Rózsa” nevű fegyőr, akit még Veszprémből ismertem, és híres volt kedvességéről, elment cukorkákat vásárolni és azt osztogatta, megjegyezte, ha eljön az ideje, ne feledkezzünk meg az ő emberségéről. Itt kell megjegyeznem, hogy munkahelyeken az örök általában elég jók voltak, és mint egyszerű, vidéki fiatalemberek, becsületesen viselkedtek, különösen a politikai rabokkal szemben.

A vonat haladt, és ragyogó reggel lett. A szél nem fűjt, szép, téli, napsütéses délelőtt volt, a tájak elmaradoztak és dél körül megérkeztünk Ajkára. Amikor az állomáson az átvevő öröket megláttam, akiket még Veszprémből jól ismertem, nagy nyugalom szállt meg, éreztem, hogy jól döntöttem, mikor ide jelentkeztem. Ez különösen akkor igazolódott be, amikor a tábor bejáratánál a parancsnokot, „Balogh” főtörzsőrmestert megláttam, aki a veszprémi munkatáborban teremtett igen emberséges körülményeket.

Az elmúlt hónapok nehéz hányatottságai után úgy éreztem, végre egy kicsit révbe érkeztem.

1994. május

Bullaburra

Zárás és szobagazdák

A zárt intézetekben minden este azonos időpontban kinyitották az ajtót, és bekiáltott az őr: „zárás”. Utána egy rangidős fegyőr jött be, és az úgynevezett „szobagazda” létszámjelentését meghallgatva megszámlolta a rabokat, ellenőrizte könyvében és beírta. Az ajtót becsapták, lehetett lefeküdni. Reggelig ritkán bolygattak bennünket, ha csak nem jött új rabszállítmány.

A munkatáborokban hasonló módon ellenőrizték a létszámot, csak itt nem zárták be az ajtókat, így a másik szobában lakókat is fel lehetett napközben vagy este keresni. Az erősen körülkerített táborokból különben is nehéz lett volna megszökni. Nem emlékszem, hogy valaki is próbálta volna, inkább a munkahelyek lazasága csábított ilyenre.

A szobagazda a börtönben mindig az, aki a cellában a legrégebben volt, és ezt magától értetődően örökölte a következő. Semmi előnnyel nem járt, inkább némi felelősséggel, de bárki tovább adhatta. A munkatáborban az emberek maguk választottak szobagazdát, ritka esetben az őrök jelöltek ki valakit.

Amikor a veszprémi munkatáborban voltunk, az első időben egy nagyon rosszindulatú, gonosz őrmester volt a parancsnokunk. Igen keveset törődött a rabok helyzetével, sőt néhány fegyelmi gúzsbakötetés is történt, ami igen kínzó dolog. Később, más táborokban, nem hallottam ilyenről soha. Ez a parancsnok hamarosan valami nagy falopásban vett részt és letartóztatták. Sokan szerették volna, ha mint rab ide visszakerülne, erre azonban alig volt esély, mivel ő köztörvényes bűnt követett el, mi pedig mind politikai rabok voltunk.

Az ő ideje alatt a két barakkban, két szobagazdát neveztek ki, akik rövidesen igen zsarnoki uralmat teremtettek. Lajos és Béla mindenbe beleártották magukat, az ételt ellopták, és a járandóságokat is csak kegyből adták ki; posta, stb. Ők egész nap nem dolgoztak, a barakkban ültek. Mindenki rettentően gyűlölte és utálta őket, örökös árulkodásukért. Az őrök sem szerették dörgölődző, kültelki modorukat. Mikor pártfogójuk, az őrmester eltűnt és helyette más parancsnokot kaptunk, egy este, zárás után a helyzet olyan feszült volt, hogy végül is a rabok fellázadtak. Megtámadták őket, hiába kiabáltak ki az őröknek segítségért, azok nem jöttek, így az emberek elkezdtek verni őket, és csak a higgadtabbak akadályozták meg, hogy nagyobb baj nem lett. Másnap az új parancsnok a küldöttségnek megengedte, hogy új szobagazdát válasszunk. A mi szobánkban egy volt századost választottunk meg, akit mindenki szeretett, és végig ő maradt ebben a tisztségben.

Utolsó munkahelyemen, Ajkán, kedves szobatársam B. Sanyi, egy igen nyugodt, nagyon erős ökölvívó fiú lett a szobagazda. Sanyi Észak-Magyarország bajnoka volt, ő határátlépési kísérlete miatt kapott éveket. Itt már nem csak politikai rabok voltak, hanem sok gazdasági visszaélő és egyéb bűnöző is, ebben a vegyes társaságban jó volt, ha valakinek az öklét tisztelték.

Egy este záráshoz kellett sorakozni, egy izgága, kötekedő ember is volt akkor szobánkban, aki valaha fuvaros volt - egy igen erős ember. Senkisem szerette nagy szája miatt. Már mindenki az ágya előtt állt. Ő még mindig vacakolt valamit, mikor Sanyi kifakadt és rászólt, szemtelen hangon valami sértőt mondott, mire Sanyi szó szerint leütötte. Ketten a hóna alatt elkapták az összeroskadó férfit, mert már az ügyeletes felügyelő belépett a szobába. Mikor végigment közöttünk számolva minket, megakadt a szeme a kókadtan csüngő emberen, meghökkent, de aztán gondolt egyet és tovább ment. Sanyi annyira a szívére vette a dolgot, hogy még aznap letette a tisztséget. A fuvaros pedig másnap egy másik szobába cserélt valakivel, amit igen jól tett.

Sok-sok év után az Oktogonon találkoztam B. Sanyival, nagyon nagy örömmel üdvözlöttük egymást.

Mégsem ment tehát Nyugatra, pedig a forradalom után megtehetette volna.

1994. június

Bullaburra

A „múterem”
ceruzaraiz

Nitrohígító.

„Műtermem”, de inkább műhelyem a barakképület folyosójáról jobbra az első ajtó volt. Szemben nyílt vele a mosdó, a hatalmas pléhvályúval, felette a tucatnyi csap, a folyosóról nyíltak a szobák. Az ajtókat nem zárták, mert a latrina az udvaron volt.

A műhelyablakon át az ajkai tájat lehetett látni. A kétsoros szögesdrót kerítés mellett közvetlen kívül ment el az Ajka-Csinger vonal helyi vonata, ez hozott kevés érdekességet napi munkámban. Ez a munka persze nem valami művészi munka volt, hanem inkább olyan címfestő-féle elfoglaltság, de én igen örültem ennek, mert így nem kellett a nehéz és sokszor veszélyes építkezésen dolgozni. Különböző nagyságú fémlemezeket alapoztam százsámra festékkel, és ezekre balesetellenes mondatokat festettem, például: „Vigyázz 380 Volt!”, „Lengő teher alatt ne állj!”, vagy „Állvány alatt járkálni veszélyes!”

Abban az időben adtam be kérvényemet, hogy büntetésem idejét csökkentsék, bár erre nem sok reményem volt, annak dacára, hogy az őrparancsnokság ezt támogatta, jó magaviseletem és munkám miatt.

A napok teltek, és én egyre türelmetlenebbül vártam az eredményt. Különösen akkor lettem ideges, amikor megtudtam, hogy a szabadulási ügyeket aznap tárgyalják a veszprémi börtönigazgatóságon. Mivel aludni nem tudtam, villanyoltás után, mikor társaim lefeküdtek, én visszamentem a műhelyembe dolgozni. Éjfélre járt, amikor a barakkhoz vezető úton csizmás, kemény léptek csikorgását hallottam. Hamarosan belépett szobámba az őrmester, aki aznap Veszprémben volt a tárgyalásokon. Leült és beszélgettünk, majd egy idő múlva felállt és távozni készült, mondta, fekdjek le én is. Én azt mondtam, nem tudok aludni, mire ő mosolyogva felelte, nyugodjak meg, kérésemet elfogadták. Én persze erre a hírre vártam és bár lefeküdtem, de nem tudtam elaludni, még mindig nem akartam hinni a nagy újságnak.

Egy alkalommal a civil építésvezető mérnök megkérdezte, tudnék-e a motorkerékpárja tartálya egyik oldaláról elveszett márka helyett újat festeni. Ez könnyű volt, mert a másik oldalról lemásoltam az NSU jelvényt. Roppant hálás volt ezért és megkérdezte, mivel fizethet, én szabadkoztam, végül is valami italt ígért meg. Néhány nap múlva G. Gyuri barátom a derekára kötött zsinegen, melynek végét nadrágszárába lógatta, erre rákötve, behozott számomra egy üveg barack pálinkát, melyet az építésvezető küldött.

Műhelyemben három nagy kőművesbak állt, melyre pallók voltak fektetve, ez volt a munkaasztalom. A hosszú asztal végén egy csoportban különböző üvegek álltak, mindenféle anyagokkal a festéshez. Ezek közé az üvegek közé hátul betettem a pálinkát. Talán két nap sem telt el, mikor bejött a műhelyembe „Detre” felügyelő, aki örökké mindenütt szimatolt, kutatott. Beszélgetés közben megakadt a szeme az üvegek mögött álló pálinkán, legnagyobb rémületemre kihúzta a rendkívül tiltott dolgot. Elöttem már felrémlt a veszprémi börtön, ahol még a WC sincs bevezetve és „kibliznek”. A felügyelő kihúzta a dugót, megszagolta és megkérdezte: Mi ez? Mire én csodálatos nyugalommal foghegyről szóltam oda festés közben: Nitrohígító. Azt mondja erre: B ... meg, ez barack pálinka! Mire újra nyugodtan szóltam: Akkor húzza meg! A fegyőr elbizonytalanodott, rövid habozás után visszatette az üveget és elment. Utána alig tudtam összeszedni magam, a betűfestés sem ment, úgy remegett a kezem.

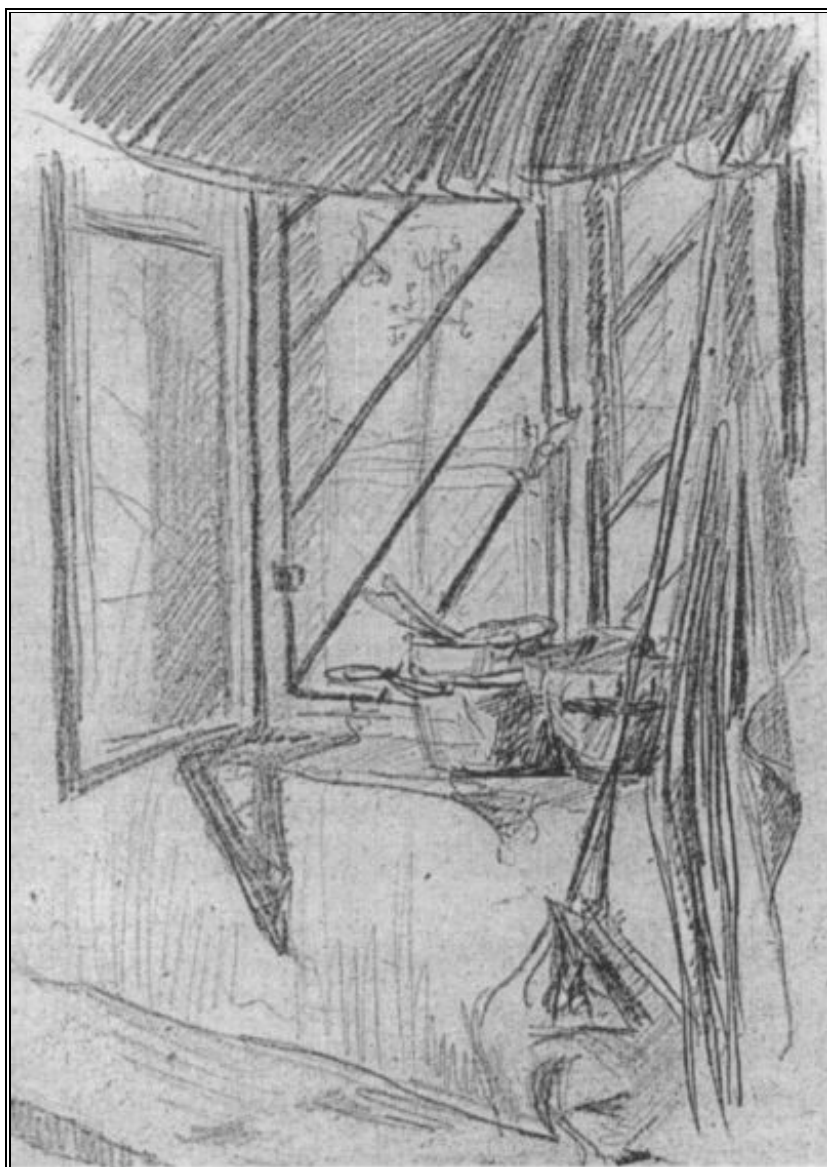
Másnap este postaosztás után felolvasták a napiparancsokat, intelmeket, a végén pedig a közeli napokban szabadulókat sorolták fel. Meghallottam a nevemet is a dátummal, de már akkor majd leszakadt az ágyam, mert barátaim, az örömtől ordítózza mind rámugráltak.

Aznap este, mikor mindenki lefeküdt és minden elcsendesedett, barátaimmal óvatosan összegyűltünk műhelyemben. Előhúztam a pálinkás üveget, halk, vidám beszélgetés mellett megittuk az egészet, majd jókedvűen visszaódalogtunk szobánkba.

Lefeküdtem az ágyamra, kitekintve láttam, hogy a reflektor imbolyog, agyam pedig csendesen hintázott. Társaim ki-kibuggyanó nevetését hallva elaludtam.

Így ünnepeltük meg szabadulásom hírét és így ittuk meg a „nitrohígítót”.

1994 június
Bullaburra

*„Kilátás az ajkai barakkból”
ceruzarajz*

Szabadulás.

Azon a hajnalon először hallottam a kakast szólni.

Keveset aludtam éjjel. Barátaimtól már este elbúcsúztam, megható jelenetek között. G. Gyuri ökölvívó létére úgy sírdogált mint egy gyerek. Jó rabtársam volt, Tatabánya óta több hónapja mindig együtt voltunk. Reggel még egy-egy gyors ölelés, ígéreteimet ismételtettem. Ők sorakoztak, elmentek, aztán csend lett. A raktárból a civil ruhámat, amiben letartóztattak, már előző nap megkaptam, egész éjjel a szalmazsákom alatt vasalódott. Felöltözve, ágyam szélén üldögélve vártam a hívó szót: „Szabadulók, irodára!”

Aznap egyedül szabadultam. „Detre” felügyelő, a rá jellemző szokásával, végigturkálta kis fakofferem szegényes tartalmát és engem is megmotozott (igazán máig sem tudom, ilyenkor mit kerestek?). Elindultam az őri barakkból a kapu felé és megnyugodva láttam, hogy az annyszor elmesélt és rettegett fekete „Pobjeda” nem állt a kerítésen kívül. Nem várt tehát reám, hogy rabságom internálással megtoldják. A szögesdrót kerítés kapujában álló őrnek megmutattam a szabaduló levelem, egy „Minden jót” köszönés, és már a kapun kívül voltam.

Csodálatos nyári reggel volt, 1953. június ötödike. Ragyogó ég, napsütés és én elindultam az úton a város felé. Szokatlan érzés, nem kísér senki, magam ballagok, az út elhagyatott. Elérem az első házakat, majd a vasutat, alig találkozom valakivel, senki rám se néz, ja persze nem rabruhában vagyok. Egy fiatalember megy a vasútállomás felé, kezében kis, szürke, festett fakoffer, nem látványos és az érzelmei nem ülnek ki az arcára. A vasútnál tábla: „Tilos a gyalog átjárás!” így tehát messze megkerülöm a házakat, nehogy baj legyen, úgy érkezem az állomásra.

A gyorsvonat jött korábban, arra vettem jegyet a rab napidíjamból. A személyvonat csak dél körül jött volna, nem volt türelmem a váróteremben üldögélni addig.

A gyorsvonat folyosóján álldogáltam, leeresztettem az ablakot, hagytam, hogy a szél az arcomba vágjon. Féltem, felébredek, olyan sokszor álmodtam, hogy szabad vagyok és olyan sokszor ébredtem rabságra. Most, amikor végre szabad lettem, olyan nehéz volt elhinni. Calderon szép drámája „Az élet álom” járt az eszemben, amelyben a főhős számára a valóság összekeveredik az álmaival, és már nem tudja, mikor van ébren és mikor álmodik.

Azt hiszem, nagyon zavart lehettem, valami mámorhoz hasonló, lebegő érzés volt rajtam, hasonlatos a részegséghez.

Kelenföldre érve hagytam magam sodortatni a siető emberekkel. Eszembe jutott, hogy munkatábor-életem innen indult el közel másfél évvel ezelőtt. Az állomásépület előtt óvatosan a sárga villamoshoz léptem, és mikor nem látta senki, csókot leheltem rá. Még rabságom kezdetén megfogadtam, az első villamost, amelyre felülök, megcsókolom. A Nagykörút és a Rákóczi körút forgalma, a hétköznapi rohanó emberei elkábítottak, a falusiak érezhetnek ilyen érzést.

Aztán a villamos vitt, vitt és végül elért a kedves, régi, zuglói vidékre. A végállomásnál leszállva, ahogy az Öv utcán mentem hazafelé, közeledtem a futballpályához és a Zsolnay gyárhoz. Minden, minden olyan volt, ahogy rabságom első idejétől kezdve elképzeltem szabadulásom.

A nap ragyogó melegen sütött, nyár úszott a levegőben, a kertek szépek és semmi nem változott, csak én lettem majd két évvel idősebb.

Szabad voltam, még nem tudtam, mit kezdek a szabadságommal, csak azt tudtam, milyen anélkül élni.

Kicsit szorongtam, de nyár volt, napsütés és én mentem hazafelé.

1993 október

Bullaburra

Usu.

W. SHAKESPEARE

LV SZONETT

„Márvány s királyi arany oszlopok
Nem élik túl hatalmas versemet;
Tündöklőbb őreid e verssorok,
Mint vénségmarta mosatlan kövek,
S bár zord háború szobrokat tipor
És gyökerestől szaggat házakat
S Mars kardja sujt s gyors tüze ránk omol;
Emléked örök híradás marad.
Büszkén haladsz át halálon, irígy
Feledésen; babérod üdezöld
Rajtad minden jövődök szeme míg
Végítéletre nem kopik a Föld.
Míg a harsonás angyal föl nem ébreszt,
Versem és szeretők szeme éltet.”

Fordította: Szabó Lőrinc

Igazi neve László Irén volt és kezdetben mindenki Inkének hívta, ez a becenév nagyon illett kedves egyéniségéhez. Rövid idő után azonban ez a becenév megváltozott. Inke ugyanis, ha valamelyik kollégájához fordult, akit kedvelt, „Húsomnak” szólította, de ezt a húsmat olyan halkán és olyan kedvesen lehellte, hogy azt „usu”-nak lehetett hallani. Így alakult át a neve Inkéről Usura.

Azt hiszem az összes fiúnak nagyon tetszett, de még a legjózanabbak sem tudták magukat kivonni kedves személyének varázsa alól. Usu akkor még húszéves sem lehetett. Igazi, tiszta báj uralkodott klasszikus vonású arcán. Antik szobrokra emlékeztető, egyenes, szép orra alatt, szokatlan nagy, érzéki ajak uralkodott, mely állandó téma lett a fiúk között. Testének finom alkatát csöndes, puha macskaléptekkel hordozta. A szó legnemesebb értelmében volt Usu nő.

Körülöttünk akkor vette kezdetét a Rákosi-rendszer diktatórikus terrorja. Minderről azonban akkor mi, az Iparművészeti Főiskolán semmit nem akartunk tudni és semmit nem éreztünk. Egy burokban éltünk, fiatalok voltunk, telve a művészet iránti odaadással. Rajongtunk a *renaissance* művészetéért. Csodáltuk az impresszionistákat, az ő világuk számunkra egy igéző káprázat volt. Egész lényünk tele volt formákkal és színekkel. Úgy emlékszem ma erre, mintha akkor egy mámoros kábulatban éltünk volna.

Ez a burok azonban csak egy színes szappanbuborék volt, mely 1951 nyár végén elpattant és a mámor elszállt. A rendszer akkor kezdte el szelektálni az egyetemek és főiskolák tanulóit. Október első napjaiban már én is börtönben voltam, és megkezdődött életem legsötétebb korszaka.

Mikor hosszú idő múltával végre újra szabad lettem, édesanyám egy este elmesélte, hogy Inke édesanyja felkereste őt, mert leánya sorsáról szeretett volna valamit megtudni. Én csodálkoztam a hallottakon, mert Usut letartóztatásom előtt láttam csak a Főiskolán, és azóta semmit nem hallottam felőle.

Rövidesen felkerestem Inke édesanyját, aki akkor nagy, szürke, angyalföldi bérházban, a Lehel tér közelében lakott. Lászlóné igazi úriasszony volt, aki családjával hajótöröttek módján őrizte az üldözött polgári világ relikviáit ebben a csendes bérházban. Megtört hangon mesélte, hogy azon az őszön az ő leányát is elvitték, és azóta semmit nem tudnak róla. Sajnos én sem tudtam fájdalmán enyhíteni valami reménykeltő hírrel. Zaklatottan búcsúztam el tőle azzal az ígérettel, ha valamit megtudok Inkéről, azonnal felkeresem.

Azután hosszú hónapok teltek el, mikor egy ködös, őszi délelőtt, sötét ruhás nőt láttunk állani kertünk utcai kapujánál. Ahogy végigsiettem a kerti úton a kapuhoz, rosszat sejtve ismertem fel a gyászruhás nőben Inke édesanyját. Ahogy a kerti kaput kitártam, sírva csókolt meg, de alig állt a lábán. Mikor végre szobánkban kissé megnyugodott, elmondta, hogy a néhány nappal azelőtt felosztatott internálótábor egyik foglya, aki magát nem nevezte meg, felkereste és közölte vele, hogy együtt volt Inkével a táborban, ahol Inke megbetegedett. Betegségét az egyik szintén fogoly orvos súlyosnak ítélte és sürgette Inkét, hogy menjen a rabok hivatalos orvosához. Mikor végre hosszú idő múlva eljutott ehhez az orvoshoz, az kinevette és szimulánsnak nevezte. Inke akkor már látását elvesztve lázasan, tapogatózva haladt a falak mentén, mert agyhártya gyulladása lehetett. És bár később kórházba vitték, néhány napon belül betegsége végzett vele, nagy kínok között halt meg.

Inke édesanyja még elmesélte, hogy hivatalos szervekhez fordultak leánya holttestének megkereséséért. Végül hosszas hercehurca után a Legfőbb Ügyészségtől az alábbi értesítést kapták:

„Beadványára értesítem, hogy László Irén, aki 1931-ben született, 1953. május hó 28-án meghalt.

1953. november 11

*Bakos Pál
Osztályvezető*

Semmi több!

Mostanában sokat írnak a magyar újságok, a hősök és mártírok számára felállítandó emlékművek igényéről. Az igazi és vélt mártírok száma nagy, az egész ország temetkezik, újratemetkezik és emlékezik.

Sok-sok évig gondoltam arra, ha egyszer eljön az ideje, egy tenyérnyi kis márványtáblát helyeznék el a Kinizsi utcai volt Iparművészeti Főiskola hatalmas bejáratí kapuja előterében Usu emlékére, aki úgy tűnt el az időben, mint a tavaszok, frissen, virágozva, nyomtalanul, örökre.

1990. március
Bullaburra

A 20 ÉVESEK PERE: A csepeli munkásifjak és a bencés diákok pere, 1951.

Letartóztatás: 1951 június és október között, összesen 21 fő, köztük 2 kiskorú leány, akik még nem voltak 18 évesek.

Vád: A Népköztársaság megdöntésére irányuló fegyveres szervezkedés (fegyvert soha nem találtak).

Kihallgatás: Az ÁVH Fő utcai központjában.

Tárgyalás: 1952. januárjában, Markó utca, Jónás elnök, Alapi ügyész

Ítéletek:

Név	Iskolaév	Osztályfőnök
Magasházy Ádám Tisztviselő, 20 éves. Kivégezték 1952. júniusában, a Gyűjtőfogházban.	1945-1948	Kamill
Sallay Ernő Tisztviselő, 20 éves. Kivégezték 1952. júniusában, a Gyűjtőfogházban.		
Horti László Börtönből szabadult 1956-ban.	1941-1948	Kamill
Merényi Aladár Műtős, 20 éves. 15 év.	1941-1948	
Dánielffy Tibor főiskolás, 20 éves. 12 év.	1945-1948	
Deák József Főiskolás, 20 éves. 10 év (5 év letöltve).	1941-1948	
Heintz János Tisztviselő, 20 éves. 10 év.	1941-1948	
Könyves Tóth Mihály Műegyetemi hallgató, 20 éves. 10 év (5 év letöltve).		
Géczy Iván Textilfestő technikus, 20 éves. 10 év		
Sebestyén Andor Állatorvos hallgató, 20 éves. 10 év.		

Római László
Műegyetemi hallgató

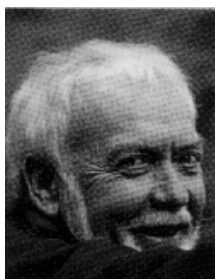
Borovszky László
Műegyetemi hallgató.

A többiek 3-10 évig terjedő büntetést kaptak, közöttük a két lány is, „feljelentési kötelezettség elmulasztása” miatt.

László Irén
Főiskolai hallgató. **Az internálótáborban meghalt.**

Magasházy Ádám, a WM volt műszaki vezérigazgatójának, annak a Magasházy Ödönnek volt a fia, akit 1950 február 4-én a Margit körúti katonai fegyházban **végezték ki**, „Államellenes összeesküvés és kémkedés” vádjával. Ádám volt csepeli barátaiból és bencés osztálytársaiból egy ellenállási csoportot létesített. Ehhez a csoporthoz tartozott Sallay Ernő is, aki Csepelen volt tisztviselő és a helyi DISZ titkára. Mindketten elsőfokon életfogytiglant kaptak, letartóztatásukkor egyik sem volt még 20 éves. Azonban II. fokon - akkorra már betöltötték 20. életévüket - mindkettőjüket halálra ítélték, és nem sokkal utána ki is végezték a Kisfogház udvarán.

Kivonat a BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG 1993-94. ALMANACHJÁBÓL.

Kovács Imre 1927-ben született Budapesten. Az Iparművészeti Főiskolán színpad- és kosztümtervezést tanult. Iparművészként az Állami Bábszínházban dolgozott 13 évig. 1971-ben Ausztráliában telepedett le. Először Sydneyben élt, majd 1981 óta a „Kék Hegyekben”. Alapítója és első elnöke volt a „Sydney Art Vogue” társaságnak. Munkái 1995 óta megtalálhatók a Magyar Nemzeti Galériában Budapesten, a Szombathelyi Múzeum Képtárában és a Lakiteleki Népfőiskola Emigrációs Gyűjteményében, valamint számos magángyűjteményben Magyarországon, Ausztráliában, Franciaországban, Németországban és Csehországban. Hét önálló és több csoportos kiállításon vett részt 1967 és 1995 között.

Kovács Imre nem a sirámok könyvét nyújtja kezünkbe, bár olyan drámai eseményeket elevenít fel, melyek hozzájárultak az '56-os forradalom kitöréséhez... Rövid fejezetekből építkező műve kimondottan érdekfeszítő. Sorait nem az ítékezés vagy a bosszúvágy élteti, hanem a tényyszerű, higgadt, szubjektív emlékezés. Értelmiségi gondolkodásmódja, hite, embersége, humorérzéke és nem utolsósorban művészi világlátása révén felülemelkedett a kor monstrumain és lelkével győzte le őket.

A szörnyek pedig éppen ezáltal nem tudták legyőzni a művész lelkét...

Jeszenszky Iván